

ՈՒՒՔԻԼԻՔՍԵԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒՄՆԵՐ

Հ. Յ. Դաշնակցության գործը Հայաստանի մէջ՝ ըստ Ա.Մ.Ն.-ի՝ Երևանի դեսպանատան 1993–2010 թթ. դիւանագիտական գեկուցումներու*

Մուտք

Աստրալիացի լրագրող և համացանցային ակտիւիստ ձուլիըն Ասսանժ (Julian Assange) 2006–ին հրապարակեց ՈւիքիԼիքս (WikiLeaks) կայքէջը՝ նպատակ ունենալով բացահայտել պետութիւններու գաղտնի փաստաթուղթերը: Կայքէջը գործելու սկսաւ յաջորդ երկու տարիներուն <https://wikileaks.org> հասցեով և արձանագրուած որպէս The Sunshine Press–ի սեփականութիւն: Ըստ իր հիմնադրին, որ դեկտեմբեր 7, 2010–ին Շուէտի մէջ ամբաստանուեցաւ բռնաբարումի յանցագործութեամբ և մինչև օրս ապաստանած է Լոնտոնի Էքուատորի դեսպանատան մէջ որպէս քաղաքական հալածեալ, ՈւիքիԼիքսը հրապարակած է շատ աւելի կառավարական գաղտնի փաստաթուղթեր, քան այն, ինչ տպագրուած է ամբողջ միջազգային մամուլին մէջ:

2010–ի փետրուարէն 2011–ի սեպտեմբեր, ՈւիքիԼիքս հրապարակեց Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու (Ա.Մ.Ն.) 274 դեսպանատուններէն, հիւպատոսարաններէն և այլ դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններէն 1966–ի դեկտեմբերէն 2010–ի փետրուար, Պետական Քարտուղարութեան ստացած գեկոյցները՝ 251287 հեռագիրներ: Այս հրապարակումը յորջորջուեցաւ Քէյպլըկէյթ (Cablegate): Հայաստանի մէջ Ա.Մ.Ն. դեսպանատան կողմէ ուղարկուած 1735 գեկոյցներ կան հրապարակուած այս հեռագիրներուն մէջ: Ատոնցմէ մէկը 1993–ին գրուած է, իսկ մնացեալը՝ 2003–ի յունիսէն 2010–ի փետրուար: Ինչպէս այլ դեսպանատուններէ, այնպէս ալ յիշեալ տարիներուն Երևանի դեսպանատունէն Պետքարտուղարութեան ստացած բոլոր գեկոյցները չէ, որ հրապարակուած են, այլ միայն անոնք, որոնք ՈւիքիԼիքսի անանուն աղբիւրները կրցած են վերցնել ենթադրաբար Ա.Մ.Ն.–ի Պաշտպանութեան Նախարարութեան գաղտնի համացանցէն:

Ներկայ աշխատութիւնը հիմնուած է ՈւիքիԼիքսի որոշ հրապարակումներու ուսումնասիրութեան՝ վրայ նպատակ ունենալով յայտնաբերել և վերլուծել Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան մասին Ա.Մ.Ն. Պետական Քարտուղարութեան ստացած գեկուցումներն ու, ի հարկին, գնահատականները: Մեր նախաձեռնութիւնը առայժմ կը սահմանափակուի յայտնաբերուած փաստաթուղթերու ընդհանուր դասաւորման և անոնց թելադրանքով ծնած որոշ խորհրդածութիւններով, առանց վերջնական և կտրուկ եզրակացութիւններու, եթէ երբեք նման եզրակացութիւններ ընդհանրապէս կարելի է...

Մեր ուշադրութեան կիզակէտին եղած են Ա.Մ.Ն.–ի Երևանի դեսպանատունէն

*Ընդունուել է տպագրութեան 20.06.3016

Պետական Քարտուղարություն ղրկուած գեկուցումները, որոնք հրապարակուած են ՈւիքիԼիքսի կայքէջին վրայ: Ընդ որում, պէտք է բացառել, որ հետագային կարելի ըլլայ այս ուսումնասիրութիւնը աւելի ընդարձակել և նորանոր փաստաթուղթեր յայտնաբերել: Նման սահմանափակում կը թելադրէ նիւթի առատութիւնը, որուն վերլուծումը և դասաւորումը լաւագոյնս կը բանականացուի, երբ կը յստակացուի անոնց անհրաժեշտութիւնը տուեալ ուսումնասիրութեան մը ոլորտին մէջ: Այսինքն՝ ՈւիքիԼիքսը քաղաքական վերլուծողներուն, գործիչներուն թէ պետական պատասխանատուներուն տրամադրութեան տակ կը դնէ տուեալներ, որոնք իրենց խորհրդապահական կամ գաղտնի բնոյթին պատճառով նախապէս անհասանելի էին: Սակայն քաղաքական վերլուծողը, գործիչը թէ պետական պատասխանատուն ինք պիտի որոշէ, թէ ինչ նպատակի կը ծառայէ տեղեկութիւնը:

Այս աշխատասիրութեամբ մեր հիմնական հետաքրքրութիւնը առաջին հերթին հետազօտական է, այսինքն՝ հաւաքագրել Հ.Յ. Դաշնակցութեան մասին եղած գեկոյցները, որոնք ի հարկին կրնան հրատարակուիլ առանձին հատորով: Հետևաբար որպէս մեկնակէտ չենք ունեցած ուսումնասիրութիւնը արևելող հարցադրումներ: Պարզապէս նախաձեռնած ենք ՈւիքիԼիքսի մէջ փնտռել կուսակցութեան մասին հրապարակումները և դասաւորել զանոնք: Որով և յօդուածի եզրակացութիւններու բաժնին մէջ մեր խորհրդածութիւնները արդիւնք են հաւաքագրման և դասաւորման աշխատանքին:

Մեր փնտռուողը կատարած ենք Հ.Յ. Դաշնակցութեան լատինատար **dashnaksutyun, dashnaksutiun, dashnak, dashnaks** անուանումներու յղումներով ՈւիքիԼիքսի կայքէջին վրայ: Նկատի ունեցած ենք Երևանի դեսպանատունէն յղուած գեկոյցները, որոնք կամ ուղղակիօրէն կը վերաբերին կուսակցութեան և կամ ալ՝ կուսակցութիւնը դիտելով որպէս քաղաքական ազդակ՝ անոր պատասխանատու դերակատարներուն ելոյթները նշուած են և կայքէջին վրայ տեղադրուած են ՈւիքիԼիքսի կողմէ: Մեր հետազօտութիւնը դասաւորած ենք ժամանակագրական կարգով 1993-2010 թուականներու ժամանակահատուածին մէջ: Նշենք, որ ըստ ՈւիքիԼիքսի կայքէջի հաղորդածին՝ այս փաստաթուղթերը հրատարակուելու սկսած են 2011 թուականին, ինչ որ, ինչպէս նշեցիք արդէն, կը յուշէ, որ հաւանաբար չի բացառուի հետագային յաւելեալ փաստաթուղթերու յայտնաբերումը:

Փաստաթուղթերու դասաւորման համար նկատի ունեցած ենք անոնց բնութագրումը՝ Չդասակարգուած (Unclassified)¹, Խորհրդապահական (Confidential) և Գաղտնի (Secret): Նշենք, որ Չդասակարգուած պիտակով ուղարկուած փաստաթուղթերը յաճախ նշուած են որպէս Զգայուն (Sensitive), ուստի կը թելադրուի ուշադիր ըլլալ անոնց օգտագործման ժամանակ և կամ ալ այդ օգտագործումը սահմանափակել բացառաբար կառավարական շրջանակներուն մէջ: Նկատի ունեցած ենք նաև այն հարցի ոլորտը, որուն մէջ նշուած է Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս, օրինակի համար, պետական գործունէութիւն (գործադիր և օրէնսդիր իշխանութիւններ), ընտրութիւններ, ներքաղաքական յարաբերութիւններ, Արցախ, Զաւախք, հայ-թրքական յարաբերութիւններ և այլն: Ոլորտներու ճշդումը, բնականաբար, մեր նախաձեռնութիւնն է, որովհետև յաճախ գեկոյցները կը վերաբերին մէկէ աւելի թեմաներու: Մենք նկատի ունեցած ենք այն թեման կամ թեմաները, որոնց մասին կը վերաբերի տուեալ փաստաթուղթին մէջ Հ.Յ. Դաշնակցութեան ակնարկը: Յաճախ, բնականաբար, գեկոյցները կը վերաբերին մէկէ աւելի թեմաներու և ոլորտներու, որոնք նկատի առած ենք ըստ գեկոյցի բովանդակութեան մէջ Հ.Յ.Դ.-ի մասին եղած յղումին:

ՈւիքիԼիքսը հրատարակած է նաև այլ աղբիւրներէ և ժամանակաշրջաններէ վերցուած փաստաթուղթեր, որոնց կարգին՝ Ա.Մ.Ն.-ի Թեքսաս նահանգի Օսթին

¹ Չդասակարգուած՝ ամերիկեան կառավարական փաստաթուղթերու գաղտնիութեան դասակարգերէն որևէ մէկուն համաձայն. տեղեկութիւն, որ կարելի է կիսել ուրիշի հետ՝ առանց յատուկ արտօնութեան:

քաղաքին մէջ 1996-էն ի վեր գրանցուած և իր գրասենեակները հաստատած Սթրաթֆորի (Stratfor – Strategic Forecasting, Inc.) սեփական ձեռնարկութեան փաստաթուղթերու կարևոր բաժին մը: Սթրաթֆորի աշխատակիցներն են Ա.Մ.Ն.-ի թէ այլ պետութիւններու պետական հետազոտութեան հիմնարկներու մէջ գործած նախկին գործակալներ, որոնք աշխարհաքաղաքական բնոյթի վերլուծումներ կը կատարեն միջազգային յարաբերութիւններու հարցերու վերաբերեալ: Սթրաթֆորի վերլուծումներու մէկ մասը կը հրապարակուի և տրամադրելի է կայքէջին վրայ: Կարևոր բաժինը, սակայն, միայն վճարովի յաճախորդներու համար է և անոնց կարգին են նաև պետութիւններ, ներառեալ Ա.Մ.Ն.-ի անվտանգութեան տարբեր սպասարկութիւններ, եւ բազմազգեան ընկերութիւններ: Սթրաթֆորը հայութեան համար կը կարևորուի անով, որ իր գլխաւոր վերլուծաբանը՝ Ճորճ Ֆրիման (George Friedman), քաջածանօթ է նաև իր թրքամէտ և մասնաւորաբար՝ ազերիամէտ կեցուածքներով: Չէ վարանած մինչև իսկ հրապարակային կերպով յայտարարել, թէ Պաքու իր բազմաթիւ այցելութիւններու ընթացքին փտածութեան (corruption) երևոյթի չէ հանդիպած... Ճիշդ է, որ շատերու համար այս յայտարարութիւնը բաւարար է, որպէսզի Ֆրիմանի վերլուծումներուն անկողմնակալութիւնն ու առարկայականութիւնը առնուազն հարցականի տակ դրուի: Սակայն տրուած ըլլալով Սթրաթֆորի գրուած դիրքը որպէս տեղեկատուական-վերլուծական ձեռնարկութիւն հայութեան և Հ. Յ. Դաշնակցութեան մասին իր հրապարակումներու քննադատական վերլուծումը առանձին նախաձեռնութիւն կրնայ ըլլալ: Հետևաբար այս աշխատասիրութենէն դուրս կը մնան նաև ՈւիքիԼիքսի հրապարակած սթրաթֆորեան փաստաթուղթերը, որոնց մէջ նշուած է կուսակցութիւնը:

Նշենք, որ ՈւիքիԼիքսի թղթածրարին մէջ կան փաստաթուղթեր, որոնք Հ.Յ. Դաշնակցութեան մասին նշումներ ունին դեռևս 1970-ական թուականներէն: Այս աշխատասիրութիւնը դուրս ձգած է այդ փաստաթուղթերը, ինչպէս նաև բոլոր անոնք, որոնք աւելի ժամանակակից են, բայց առաջուած Ա.Մ.Ն.-ի տարբեր դեսպանատուներէն և դիւանագիտական ներկայացուցչութիւններէն՝ Անգարա, Պուլիս, Պաքու, Թիֆլիս, Պէյրութ, այսինքն՝ ոչ Երևանէն:

Սահմանափակելով մեր ուսումնասիրութիւնը Երևանի դեսպանատունէն ու դարկուած զեկոյցներով մենք նպատակադրած ենք ներկայացնել ՈւիքիԼիքսի հրապարակած առատ տեղեկութեան ուսումնասիրութեան առաջին փորձ մը: Այլապէս, ինչպէս նշեցինք, անհրաժեշտ է շատ աւելի ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը, որ առանձին մարտահրաւէր է: Այնուամենայնիւ, ինչպէս մեր եզրակացութիւններուն մէջ կը յստակացնենք, այս աշխատասիրութիւնը թոյլ կու տայ առնուազն աւելի յստակ գաղափար մը ունենալու թէ, Ա.Մ.Ն. Պետական Քարտուղարութիւնը ինչ պատկերացում ունեցած է Հ.Յ.Դաշնակցութեան մասին՝ հիմնուած որպէս գրանցուած կուսակցութիւն Հայաստանի մէջ իր ծաւալած գործունէութեան և Հ.Յ.Դ. պատասխանատուներու հետ ուղղակի հանդիպումներէն առաջացած տպւորութիւններու վրայ, նաև թէ ինչպէս այդ պատկերացումը պիտակաւորուած է համաձայն օրակարգային տարբեր հարցերու և հաւանաբար ալ զեկոյցներու հեղինակներու նախասիրութիւններուն:

Զեկոյցներուն՝ հեղինակներն են Հայաստանի մէջ Ա.Մ.Ն. տուեալ օրուան դեսպանները՝ **Կիլմոր** (Harry J. Gilmore), **Օրտուէյ** (John Malcolm Ordway), **Էւանս** (John Marshall Evans), **Եովանովիչ** (Marie Yovanovitch), ինչպէս նաև՝ դեսպան Էւանսի պաշտօնանկութենէն ետք և մինչև նոր դեսպանի նշանակումը՝ գործերու հաւատարմատարներ (chargé d'affaires) **Կատֆրի** (Anthony Godfrey) և **Փեննինկըն** (Joseph Pennington):

2 **Ռիչըրտ Հոկլընտի** (Richard Hoagland) թեկնածութիւնը երկար ատեն չհաստատուեցաւ Ա.Մ.Ն. Ծերակոյտին կողմէ, ինչին որպէս հետևանք՝ Սպիտակ Տունը վերցուց անոր թեկնածութիւնը:

Փաստաթուղթերու համառոտ բովանդակութիւնը

ԼՐԱՏՈՒ

Մեր փնտռտուքը, հետևելով Հ.Յ.Դաշնակցութեան վերոնշեալ լատինատառ անունանուններուն, երևան հանեց ընդհանուր հաշուով 508 փաստաթուղթ: Անոնցմէ իւրաքանչիւրի բովանդակութիւնը քննարկելով և մեր աշխատանքը կեդրոնացնելով Ա.Մ.Ն.–ի երևանի դեսպանութենէն ուղարկուած և ՈւիքիԼիքսի կողմէ կայքէջին վրայ տեղադրուած պաշտօնական գեկուցումներուն վրայ՝ կատարած ենք ժամանակագրական հետևեալ դասադրումը.

1993

«Խորհրդապահական» դասակարգուած մէկ հեռագիր, Յուլիս 26, 1993 թուակիր, դեսպան Կիլմորի (Gilmore) ստորագրութեամբ, «Հայկական աղբիւրներէ ՔԱԿին «աջակցութիւն»»³ վերնագրուած: Հ.Հ. Արտաքին գործոց նախարար Վահան Փափազեան դեսպանին հարցումին ի պատասխան կըսէ, թէ Հայաստանի կառավարութիւնը կապ չունի այդ կառոյցին հետ, բայց «ընդդիմադիր որոշ խումբեր», օրինակ՝ Դաշնակցութիւնը, կրնան կապեր ունենալ:

2003

Ընդամենը մէկ հաղորդում, որ կը վերաբերի Հայաստանի մէջ ամենակարևոր ձեռնարկատէրերուն, իրենց տնտեսական գործունէութեան և քաղաքական ուժերու հետ յարաբերութիւններուն: Դեկտեմբեր 9, 2003 թուակիր և դեսպան Օրտուէյի (Ordway) կողմէ ուղարկուած այս «Չդասակարգուած» փաստաթուղթը խորագրուած է «Մեծահարուստներ վերալեցուած՝ Ով ինչ կը վերահսկէ Հայաստանի մէջ»⁴ և հոն Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը կը նշուի յիշատակուի գործարար Հրանդ Վարդանեանի վերաբերեալ բաժնին մէջ, ուր կը նշուի իր գաւակին՝ Միքայէլ Վարդանեանին ընտրութիւնը որպէս Ազգային Ժողովի պատգամատր կուսակցութեան համամասնական ցանկին վրայ:

2004

Կայ մէկ հաղորդում յատուկ Հ. Յ. Դ. թեմայով: Դեսպան Օրտուէյի փետրուար 12, 2004 թուակիր գեկոյցն է կուսակցութեան Ընդհանուր Ժողովի բացումի պաշտօնական նիստի ընթացքին Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեանի բացման խօսքին վերաբերեալ: «Կուսակցական համաժողովին Դաշնակցական կոշտ խօսքերը Լ.Ղ.–ի, Թուրքիոյ մասին՝ տարածայնութիւններ կ'առաջացնէ»⁵ նիւթով այս հաղորդման մէջ մասնաւորաբար կ'ըսուի, թէ Բիւրոյի ներկայացուցիչին կարծիք ղիբքորոշումը Լէճնային Ղարաբաղի և հայ-թրքական յարաբերութիւններու առընչութեամբ ուղղուած է յատկապէս սփիւռքեան շարքերուն, սակայն Հ.Հ. իշխանութիւնները, յատկապէս Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը (օրին Վարդան Օսկանեանի ղեկավարութեամբ), հեռաւորութիւն պահած են: Զեկոյցը «Չդասակարգուած» պիտակուած է:

13 այլ գեկոյցներու մէջ կուսակցութիւնը կը նշուի պետական աշխատանքի, ներքաղաքական յարաբերութիւններու, քաղաքական զօրաշարժերու, մամուլէն քաղուածքներու և մէկ՝ յատուկ Սփիւռքի վերաբերեալ թեմաներով հաղորդումներու պարագային: Այս գեկոյցներէն մէկը պիտակաւորուած է «Խորհրդապահական»,

3 Gilmore. “PKK “SUPPORT” FROM ARMENIAN SOURCES.” WikiLeaks. July 26, 1993. https://wikileaks.org/plusd/cables/93YEREVAN2697_a.html (accessed June 10, 2016).

4 Ordway. “TYCOONS RELOADED: WHO CONTROLS WHAT IN ARMENIA.” WikiLeaks. December 9, 2003. https://wikileaks.org/plusd/cables/03YEREVAN2975_a.html (accessed June 10, 2016).

5 Ordway. “TOUGH DASHNAK TALK ON N-K, TURKEY AT PARTY CONFERENCE SPARKS CONTROVERSY.” WikiLeaks. February 12, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN347_a.html (accessed June 10, 2016).

Ը (ԺԳ) փաթիլ, թիվ 2 (54) ամբիլ-հունիս, 2016

ՎԿՎ համահայկական հանդես

մնացելը՝ «Չդասակարգում»։ Այս վերջիններու շարքին են Հայաստանի մէջ գործող կուսակցութիւններու և Սփիւռքի, ատլի յստակօրէն՝ Ա.Մ.Ն.-ի հայ համայնքի մասին զեկուցումներ։ Առաջինը՝ յուլիս 30, 2004 թուակիր, խորագրում է «Տարրական ներածութիւն՝ Գլխաւոր հայկական քաղաքական կուսակցութիւններ»⁶։ Ինչ կը վերաբերի Սփիւռքին, յունիս 1, 2004 թուակիր՝ «Վերծանել ամերիկահայ Սփիւռքը»⁷ զեկուցման մէկ բաժինը յատկացում է Հ.Յ.Դ.-ի և անոր յարակից կազմակերպութիւններուն, ներառեալ՝ ազգային իշխանութիւններ և յատուկ բաժնով մը լուսարձակի տակ կ'առնուին Ամերիկայի Հայ Դատի յանձնախումբին և Հայկական Համախմբումի տարբերութիւնները։

2005

Կան երեք հաղորդումներ յատուկ Հ.Յ.Դ. թեմայով, երկուքը՝ պետական ոլորտէն ներս քաղաքական գործունէութեան, մէկ հատը՝ Արցախի մէջ ընտրական տկար արդիւնքներուն։

Նոյն տարուայ այլ 10 հաղորդումներուն մէջ նշում է Հ.Յ.Դ.-ն՝ պետական աշխատանքի, ներքաղաքական իրավիճակի, քաղաքական գորաշարժի, Արցախի, հայ-թրքական յարաբերութիւններու և մամլոյ քաղուածքներու մէջ։

Ընդհանուր 13 հաղորդումներէն 2-ը «Չդասակարգում», 5-ը՝ «Չդասակարգում/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն» և 6-ը՝ «Խորհրդապահական» պիտակաւորում է։

2006

Մայիս 19, 2006 թուակիր, «Չդասակարգում/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն» պիտակաւորում հաղորդումը՝ Հ.Յ.Դ.-ի կողմէ Լևոն Մկրտչեանի Կրթութեան նախարարի պաշտօնին նշանակման կը վերաբերի⁸։ Հոն ոչ միայն նշանակալից է Մկրտչեանին հանդէպ գնահատական կեցուածքը, այլ նաև ակնարկ կայ Դաշնակցութեան կողմէ կրթական համակարգին տրուած կարևորութեան։

Յատուկ Հ.Յ.Դ.-ի մասին երկրորդ զեկուցումը կը վերաբերի բացառաբար Զաւակքին։ Նոյեմբեր 27, 2006 թուակիր «Խորհրդապահական» պիտակաւորում «Զաւակք՝ հայկական հայեցակէտ մը»⁹ հաղորդումը, թէև կը ներառէ այլ կազմակերպութիւններու և վերլուծողներու կարծիքները, սակայն լուսարձակի տակ կ'առնէ Հ.Յ. Դաշնակցութիւնը՝ որպէս ջաւախքահայութեան իրաւունքներու պաշտպան յառաջապահ ուժ։ Իր տեսակին մէջ յատուկ Զաւակքի մասին Հայաստանի դեսպանատունէն առաքուած այս զեկուցումը բնականաբար բարացուցական է օրին Արևմուտքի հոգեգաւակի վերածուած Վրաստանի նախագահ Միխայիլ Սահակաշվիլիի հետ Ուաշինկթընի սերտ յարաբերութիւններուն։

Հ.Յ.Դ.-ն նշում է նաև 11 այլ զեկուցումներու մէջ, որոնց մեծամասնութիւնը կը վերաբերի պետական ոլորտէն ներս գործադիր թէ օրէնսդիր իշխանութիւններու մակարդակով արձանագրուած շարժերուն։ Ընտրութիւններն ու հայ-ռուսական յարաբերութիւնները միւս թեմաներն են, ուր նկատի առնուած է կուսակցութեան կեցուածքը։ 11 զեկուցումներէն միայն մեկը «Չդասակարգում» է, երկուքը՝ «Չդասակարգում/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն», մնացեալ ութը պիտակաւորում են որպէս «Խորհրդապահական» փաստաթուղթեր։

6 **Ordway**. "PARTY PRIMER: TOP ARMENIAN POLITICAL PARTIES." WikiLeaks. June 30, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN1678_a.html (accessed June 10, 2016).

7 **Ordway**. "DECIPHERING THE ARMENIAN-AMERICAN DIASPORA." WikiLeaks. June 1, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN1255_a.html (accessed June 10, 2016).

8 **Stu Evans**. "DASHNAKS PICK UP MINISTER OF EDUCATION SLOT." WikiLeaks. May 19, 2006. https://wikileaks.org/plusd/cables/06YEREVAN691_a.html (accessed June 10, 2016).

9 **Godfrey**. "JAVAKHETI: AN ARMENIAN PERSPECTIVE." WikiLeaks. November 27, 2006. https://wikileaks.org/plusd/cables/06YEREVAN1645_a.html (accessed June 10, 2016).

Ազգային ժողովի ընտրություններն ու նոր ծնունդ առած «Բարգաւած Հաստան» կուսակցությունը հիմնական բացատրությունն են այն փաստին, որ ընթացիկ տարուան մէջ դեսպանատունէն առաքուած Հ.Յ.Դ. թեմայով երեսուն հաղորդումներուն 14-ը վերաբերի ընտրական ոլորտին և ուժերու դասաւորման, ապա՝ պետական աշխատանքներուն (7), արտաքին յարաբերություններուն (2), ներքաղաքական իրավիճակին (1), լուրերու քաղուածքներու (3), Սարգսյանի Իրանն (1), Արցախի (1), հայ-թրքական յարաբերություններու (1) և հայ-իրանեան յարաբերություններուն (1): Անոնց մեծ մասը «Խորհրդապահական» է, մինչ 12-ը պիտակաւորուած են որպէս «Չդասակարգուած/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն», մէկը՝ «Գաղտնի»: Մայիս 4, 2007-ի, «Հայկական քաղաքական կուսակցություններու տարրական ներածություն»¹⁰ «Խորհրդապահական» զեկուցման մէջ, այլ կուսակցություններու շարքին Հ.Յ.Դ.-ի մասին տրուած է առանձին գնահատական:

2008

Փետրուարի նախագահական ընտրություններուն, մարտ 1-2-ի դէպքերուն և տարուան երկրորդ կէսէն յետոյ արդէն գրեթէ կեդրոնական հետաքրքրութեան առարկայ դարձած այսպէս կոչուած «Ֆուլթոլային դիւանագիտութեան» պատճառով՝ Ա.Ս.Ն.-ի դեսպանատունէն Ուաշինկթըն ուղարկուած հաղորդումներուն մէջ Հ.Յ.Դ.-ի մասին ակնարկները կտրուկ յաւելում կ'արձանագրեն: Յատուկ Հ.Յ.Դ. թեմայով ուղարկուած են 4 հաղորդումներ, Հ.Յ.Դ.-ն նշուած է այլ 31 զեկուցումներու մէջ: Ընտրությունները, հայ-թրքական յարաբերությունները, մարտի 1-ին յաջորդող շրջանին՝ Սարգսյանի իրաւունքներու վիճակը, քաղաքական բարեկարգումներ, պետական աշխատանքի ոլորտ, ներքաղաքական իրավիճակ, քաղաքական զօրաշարժ և Զաւախք կազմած են Հ.Յ.Դ.-ի նիւթով 29 «Խորհրդապահական», մէկ «Խորհրդապահական/ոչ՝ օտար քաղաքացիներու», երեք «Չդասակարգուած/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն» և երկու «Գաղտնի» հաղորդումներու բովանդակությունը:

Փետրուար 18, 2008-ին ուղարկուած «Գաղտնի» զեկուցումը խորագրուած է «Ընտրություններու սեմին՝ Քոչարեանն ու Սարգսեանը տարբեր ուղիներ»¹¹ և կը վերաբերի Ա.Ս.Ն.-ի դեսպանատան կասկածներուն՝ ընթացաւարտ նախագահի և այդ պաշտօնին Հանրապետական թեկնածուի քաղաքական տարբերություններուն: Նկատի ունենալով Մետուտե-Փութին իշխանութեան բաժանման և իշխանութեան վրայ յարատեւելու բնորդը՝ դեսպանատունը նախաձեռնած է քաղաքական շրջանակներու մօտ կարծիքներու լայն հետազօտման: Անակնկալ չէ, որ Հայաստանի քաղաքական շրջանակներու մօտ, ներառեալ Հ.Յ.Դ. պատասխանատուներու, նման կասկածներ կային այն ժամանակ, որքան ալ որ իրադարձությունները եկան փաստելու, որ գոնէ իշխանափոխութեան ոլորտին մէջ փութինեան տարբերակը բացակայ էր:

Փետրուար 6, 2008-ին, դեսպանատունը Ուաշինկթըն առաքած է «Խորհրդապահական» բնոյթի «Նախագահական թեկնածուի ուրուագիծ՝ Վահան Յովհաննիսեան (Դաշնակցական կուսակցություն) կը պայքարի երրորդ ուժի թիկնոցին համար»¹² զեկուցը, ուր կը ներկայացուի կուսակցութեան թեկնածուն:

10 **Godfrey**. "ARMENIA POLITICAL PARTY PRIMER." WikiLeaks. May 4, 2007. https://wikileaks.org/plusd/cables/07YEREVAN559_a.html (accessed June 10, 2016).

11 **Pennington**. "ON EVE OF ELECTION, KOCHARIAN AND SARGSIAN ON DIVERGING PATHS?" WikiLeaks. February 18, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN142_a.html (accessed June 10, 2016).

12 **Pennington**. "PRESIDENTIAL CANDIDATE PROFILE: VAHAN HOVANNISSIAN (DASHNAK PARTY) — FIGHTING FOR THE THIRD FORCE MANTLE." WikiLeaks. February 6, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN89_a.html (accessed June 10, 2016).

Ընտրություններէն անմիջապէս յետոյ ծագած իրավիճակին անդրադարձող փետրուար 25, 2008 թուակիր «Խորհրդապահական» գեկույցը՝ «Հայկական Ժողովրդավարութիւնը ամէն օր աւելի ողորմելի կ'երևայ»¹³, ուր կը նշուի, որ սպասելի է Քոչարեանի կառավարութեան անդամ դաշնակցական նախարարներու հրաժարականը, մանրամասն կ'անդրադառնայ հասարակութեան, մտաւորականութեան և պետական շրջանակներու, ընդ որում դիւանագիտական գերատեսչութեան, միջև առաջացած ձեղքերուն: Թէև գեկուցման աւարտին դրական գնահատական կը տրուի կառավարութեան կողմէ կացութեան վերահսկողութեան, սակայն, նաև բառացիօրէն կը նշուի, որ կառավարութիւնը սկսած է անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ և կրնայ շեղիլ դէպի ամբողջատիրական մեթոտներու որդեգրման: Զեկուցումը կ'աւարտի ընտրություններու և քուէներու հաշուարկումի լուրերուն թողած վատ տպաւորություններով:

Հասկնալի է, որ փետրուարէն մինչև յունիսի աւարտ, Ա.Մ.Ն.-ի ուշադրութեան կեդրոնը եղած են Հայաստանի ներքաղաքական իրավիճակը, ընդդիմութեան վերակազմակերպման փորձերը, յետընտրական ցոյցերուն ժամանակ արձանագրուած մարդկային իրաւանց բռնաբարումները, ձեռքակալուածներուն իրավիճակը, որոնց Ուաշինկթընի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնը «քաղաքական բանտարկեալ» կը նկատէ, և քաղաքական բարեկարգումները: Այդ բոլորը նաև առիթ ընծայած են, որ Պետական Քարտուղարութեան յատուկ պատուիրակ Մաթթիու Պրայզա (Matthew Bryza) փորձ կատարէ դիւանագիտական ճնշում բանեցնել կառավարութեան և յատկապէս քաղաքական ուժերուն վրայ, որպէսզի զիջումներ կատարուին Արցախի հարցով: Այս ծիրին մէջ յատկապէս հետաքրքրական է Պրայզայի հանդիպումները կուալիցիա կառավարութեան անդամ կուսակցություններու ներկայացուցիչներուն, որոնց շարքին Հ.Յ.Դ. Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ, ՀՀ ԱԺ պատգամաւոր Արմէն Ռուստամեանի հետ, ինչպէս կը ներկայացուի ապրիլ 29, 2008 թուակիր «Կառավարական և ընդդիմադիր գոտծիչներու հետ Հայաստանի քաղաքական տագնապը քննարկելու ատեն» ՕԲՏ¹⁴ Պրայզա կը զգուշացնէ առկայելու ՀՄԸ-ն¹⁵»¹⁶ «Խորհրդապահական» գեկուցումով:

«Կուռ և դրական նախաձեռնություն» որակումով դեսպանատան յունիս 30, 2008-ի «Նախագահ Սարգսեանը նախագահ Կիւլին կը հրաւիրէ Երևան»¹⁷ «Խորհրդապահական» գեկուցումը առաջին անգամ ըլլալով կ'անդրադառնայ նախագահ Սարգսեանի՝ Մոսկուայի մէջ յունիս 23-ին տեղւոյն հայ համայնքի ներկայացուցիչներու հետ ունեցած հանդիպման ժամանակ Թուրքիոյ իր պաշտօնակիցին ուղղած հրաւերին, որ չորս օր յետոյ արդէն պաշտօնապէս փոխանցուած էր Անգարա: Դեսպանատան ուշադրութենէն չէ վրիպած Սարգսեանի ելոյթին մէջ տեղ գտած պատմաբաններու յանձնաժողովին համաձայնութեան յայտարարութիւնը, որ, ինչպէս ձշղօրէն օրին դիտել կու տայ, պիտի հանդիպէր զօրաւոր ընդդիմութեան: Նոյն այդ գեկուցման մէջ Հ.Յ.Դ. պատասխանատուներ բացայայտ դարձուցած են իրենց մերժումը նման քայլի: Այնուամենայնիւ, յատկանշականօրէն նոյն գեկուցումը կ'աւարտի՝ կոչ ուղղելով Ա.Մ.Ն.-ի կառավարութեան ամէն ձևով աջակցիլ նախագահի նախաձեռնութեան:

Դեսպանատունը բազմաթիւ գեկուցումներ ուղարկած է Կիւլի՝ Հայաստան այցելութեան ու անոր յաջորդած իրադարձություններուն մասին՝ մասնաւոր ուշա-

13 Pennington. "ARMENIAN DEMOCRACY LOOKING SHABBIER EVERY DAY." WikiLeaks. February 25, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN160_a.html (accessed June 10, 2016).

14 Օգնական քարտուղարի տեղակալ, Deputy Assistant Secretary.

15 «Հազարամեակներու մարտահրաւեր ընկերակցութիւն», Millennium Chalanhe Corporation.

16 Pennington. "DAS BRYZA WARNS OF MCC SUSPENSION IN DISCUSSIONS OF ARMENIA'S POLITICAL CRISIS WITH GOVERNMENT AND OPPOSITION FIGURES." WikiLeaks. April 29, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN363_a.html (accessed June 10, 2016).

17 Pennington. "PRESIDENT SARGSIAN INVITES PRESIDENT GUL TO YEREVAN." WikiLeaks. June 30, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN536_a.html (accessed June 10, 2016).

դրություն դարձնելով Հ.Յ. Դաշնակցության հակազդեցություններուն և նախաձեռնություններուն, որոնց կարգին՝ բողոքի ցույց և քաղաքական զորաշարժ: Տարուան վերջաւորութեան, երբ գործընթացը արդէն արագընթաց զարգացման փուլին մէջ է, դեսպանը առանձին հանդիպում ունեցած է Հ.Յ.Դ. պատասխանատուներու հետ՝ քննելու համար եւ հայ-թրքական յարաբերությունները, եւ Ռուսիոյ հետ կապերը, եւ Արցախի հարցը, եւ Զաւախքի իրավիճակը: Այդ հանդիպման մանրամասնությունները ներկայացուած են դեկտեմբեր 17, 2008 թուակիր «Դաշնակցական ղեկավարները դեսպանին կը յայտնեն իրենց տեսակէտները Վրացահայերու, Թուրքիոյ, Ռուսաստանի մասին»¹⁸ «Խորհրդապահական» զեկուցման մէջ:

35 զեկույցներէն մէկուն մէջ ՀՀ փոխադրամիջոցներու և հաղորդակցութեան նախարար Գուրգէն Սարգսեանը կը ներկայացուի որպէս Հ.Յ.Դ. անդամ, ինչը սխալ է. Սարգսեանը «Օրինաց Երկիր» կուսակցութեան կողմէ առաջադրուած էր այդ պաշտօնին¹⁹:

2009

Սպասելիօրէն բազմաթիւ են Հ.Յ.Դ.-ի մասին զեկուցումները հայ-թրքական արձանագրություններու տարուան ընթացքին: Հինգ հաղորդումներ յատուկ Հ.Յ.Դ. թեմայով և 35 ուրիշներ, ուր կուսակցութիւնը նշուած է: 30-ը «Խորհրդապահական» են, ուր՝ «Չդասակարգուած/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն», երկուքը՝ «Չդասակարգուած», մէկը՝ «Գաղտնի» և մէկը՝ «Գաղտնի/Ոչ՝ օտարախպատակներու»: Հայ-թրքական յարաբերությունները կը կազմեն այդ զեկուցումներու թեմային առիծի բաժինը (12 փաստաթուղթ), բայց նաև՝ ընտրություններ (11), Արցախ (5), Մարդկային Իրաւունքներ (3), պետական աշխատանքի ոլորտ (1), ներքաղաքական ուժերու հետ յարաբերություններ (1), քաղաքական զորաշարժ (1) , Սփիւռք (1) և Զաւախք (1):

«Գաղտնի» պիտակաւորումով փաստաթուղթը ապրիլ 14, 2009 թուակիր է, «Հայկական ընդդիմութիւնը նախագահը Սարգսեանին խարանելու է որպէս «ազգի դաւաճան»»²⁰ խորագրուած, որ կ'արծարծէ Լևոն Տէր Պետրոսեանի մտադրութիւնը Մայիսի մէկի հաւաքին հրապարակելու ընդդիմադիր ուժ ըլլալու իր ծրագիրը և այդ առիթով նախագահ Սարգսեանին յայտարարելու «ազգի դաւաճան»: Զգալիօրէն տեղեկութիւնը ժխտական հակազդեցութիւն առաջացուցած է դեսպանատան մօտ, ուր կասկած չկար Ուաշինկթընի ամբողջական զօրակցութեան ու քաջալերանքին նախագահի «ֆուլթուլային դիւանագիտութեան»: Զեկուցումը կը կարևորուի նաև անով, որ նշում կը կատարէ Էրտողանի առաջին հրապարակային դիրքորոշումներուն հայ-թրքական մերձեցումին ընդդէմ և գործընթացի ձախողեցման իր յստակ ռազմավարութիւնը, որ կը կայանար օրակարգը կապել, այլև պայմանաւորել Արցախեան հիմնախնդրի ի նպաստ Ազրպէյճանի կարգաւորմամբ: Այս հեռանկարը Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեան համար պարզ դարձած է առաջին օրէն, ինչպէս երևան կ'ելլէ զեկույցի մեկնաբանութեան պարբերութեան մէջ՝ կուսակցութեան նշումին ընդմէջէն: Մեկնաբանութեան այդ բաժինը, որ ընդհանրապէս իւրաքանչիւր զեկույցի արարտին կը դրուի, բառացիօրէն հետևեալը կ'ըսէ. «ԼՏՊ-ի ծրագրուած համազարկը պիտի գայ պահի մը երբ ուրիշ ձայներ – յատկապէս նախկին Արտաքին գործոց նախարար Օսկանեան և Դաշնակցական

18 **Yovanovitch**. “DASHNAK LEADERS TELL AMBASSADOR VIEWS ON GEORGIAN-ARMENIANS, TURKEY, RUSSIA.” WikiLeaks. December 17, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN1013_a.html (accessed June 10, 2016).

19 **Yovanovitch**. “AMBASSADOR’S INTRODUCTORY COURTESY CALL ON MINISTER OF TRANSPORT AND COMMUNICATION.” WikiLeaks. November 18, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN932_a.html (accessed June 10, 2016).

20 **Yovanovitch**. “ARMENIAN OPPOSITION TO BRAND PRESIDENT SARGSIAN A “TRAITOR TO THE NATION”.” WikiLeaks. April 14, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN256_a.html (accessed June 10, 2016).

խօսափող Կիրոյ Մանոյեան կոչ կ'ընեն կասեցնելու Թուրքիա-Հայաստան գործընթացը՝ առ ի պատասխան գործընթացը Լ.Ղ.-ին կապելու վարչապետ Էրտողանի մեկնաբանություններուն: (Օսկանեանն ու դաշնակցականները առանձնաբար դաշնակցած են նախկին նախագահ Քոչարեանի հետ և այս կրնայ ըլլալ համադրուած ձիգ՝ Սարգսյանի դէմ ազգայնական քարտը խաղալու»²¹:

Դեսպանատան գեկոյցներէն երևան կ'ելլէ նաև Ուաշինկթընի յստակ ձիգը ընդդիմադիր ուժերուն, և «կիսակառավարական/ազգայնական Դաշնակներուն» համոզելու, որ զիջումներու երթան ի խնդիր Արցախի հիմնախնդրի կարգաւորման և հայ-թրքական յարաբերություններու բնականոնացման: Այդ պարտականությունը ըստ երևոյթին տրուած է Պրայզային, որ ապրիլ 22, 2009 թուակիր «ԵՒՐ ՕՔՏ Պրայզա քաղաքական կուսակցություններու աջակցությունը կը հրախիբէ Թուրքիայի և կամ ԼՂ-ի հաւանական խաղաղութեան համաձայնություններուն»²² «Խորհրդապահական» գեկոյցին համաձայն, հինգ օր առաջ հանդիպումներ ունեցած է ընդդիմադիր ուժերու ղեկավարութեանց հետ առանց յաջողելու համոզել իրենց: Այս գեկուցումներէն երևան կ'ելլէ որ Ա.Մ.Ն.-ի կառավարությունը, Պրայզա ինք անձամբ, ըստ երևոյթին ծանօթ էր Էրտողանի կեցուածքին և ոչ միայն փորձ չէր կատարեր հայ-թրքական յարաբերությունները և Արցախի հիմնախնդիրը իրարմէ անջատելու, այլ կարծես առիթը յարմար նկատած էր երկու հարցերուն միաժամանակ լուծում տալու, թէկուզ և այդ մէկը ըլլար ի վնաս հայկական կողմին, կամ, առնուազն, աւելի բարենպաստ թրքական և ազրպէյձանական կողմերուն:

Դաշնակցութեան որոշումը կռալիցիայէն դուրս գալու և անոր մեկնաբանությունը ըստ դեսպանատան գնահատանքին բանաձևուած է ապրիլ 27, 2009 թուակիր «Ազգայնական Դաշնակցական կուսակցությունը կռալիցիայէն դուրս կը ցատկէ Թուրքիոյ հետ բացումին դէմ բողոքելով»²³ «Խորհրդապահական» գեկոյցին: Դեսպանատան համար ստահոգիչ երևոյթ է Հ.Յ.Դ. - «Ժառանգություն» մերձեցումը Սփիւռքի մէջ երկու քաղաքական ուժերու ունեցած ազդեցութեան պատճառով: Առաւել, Հ.Յ.Դ. նախաձեռնությունը, կը կարծէ դեսպանատունը, կրնայ իր անդրադարձը ունենալ ներքաղաքական ոլորտին մէջ, եթէ Քոչարեանն ու անոր մօտիկ «Բարգաւաճ Հայաստան» կուսակցությունը մօտենան Դաշնակցութեան: Այս բոլորին ետին դեսպանատունը կը տեսնէ իշխանափոխութեան հեռանկար մը, որուն զուգահեռը 1998-ի Լևոն Տէր Պետրոսեանի հրաժարականն է: Թէև գեկոյցի ասարտին կը նշուի, որ նախագահ Սարգսեան առայժմ կացութեան կը տիրապետէ:

Ամէն պարագայի, Հ.Յ.Դ. պատասխանատուները իրենց կեցուածքը յստակօրէն փոխանցած են անձնապէս դեսպանին մայիս 6, 2009-ին: Այդ հանդիպման մասին է մայիս 18, 2009 թուակիր «Դաշնակցական ղեկավարները կը բացատրեն կռալիցիայէն դուրս գալու իրենց որոշումը»²⁴ «Խորհրդապահական» գեկոյցը: Հակառակ որ հանդիպման ընթացքին Դաշնակցութեան պատասխանատուները յստակօրէն բացատրած են իրենց կեցուածքը և զգուշացուցած թրքական նախապայմաններուն և Արցախի հարցը հայ-թրքական յարաբերություններու խնդրին կապելու սաղրանքներէն, որոնք պիտի առաջնորդեն Հայաստանի տկարացման, դեսպան Եովանովիչ (Yovanovitch) իր մեկնաբանություն մէջ կը շարունակէ պնդել, որ Ցեղասպանութեան ճանաչումն ու արդարահատոյցը Հ.Յ.Դ.-ի «գոյութեան պատճառն է (raison d'etre) և միակ ստահոգիչ երևոյթը այն է, որ այս համոզումը քաղաքական

21 Նոյն տեղը

22 **Yovanovitch**. “EUR DAS BRYZA DRUMS UP POLITICAL PARTY SUPPORT FOR POSSIBLE TURKEY AND/OR NK PEACE DEALS.” WikiLeaks. April 22, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN269_a.html (accessed June 10, 2016).

23 **Yovanovitch**. “NATIONALIST DASHNAK PARTY BOLTS COALITION IN PROTEST OF TURKEY OPENING.” WikiLeaks. April 27, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN278_a.html (accessed June 10, 2016).

24 **Yovanovitch**. “DASHNAK LEADERS EXPLAIN DECISION TO EXIT COALITION.” WikiLeaks. May 18, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN335_a.html (accessed June 10, 2016).

այլ ուժերու և հասարակութեան մօտ հետզհետէ աւելի ընդունելի կը դառնայ: Զարմանալի չէ, որ դեսպանին հետագայ զեկուցումներուն մէջ «ազգայնական» Դաշնակցութիւնը նկարագրուի նաև որպէս «գերազգայնական»...

Առանձին զեկուցման արժանացած է նաև Հ.Յ. Դաշնակցութեան յուլիս 11-12, 2009-ին Ստեփանակերտի մէջ կազմակերպած համաժողովը՝ հայ-թրքական յարաբերութիւններուն և Արցախի հիմնահարցին նուիրուած, Արցախի շուրջ Միակուայի մէջ նախագահական մակարդակով յուլիս 17, 2009-ին ծրագրուած հանդիպման նախօրեակին: Այդ համաժողովի առիթով է որ Հ.Յ.Դ. պահանջած է ՀՀ Արտաքին գործոց նախարար Էտուարտ Նալբանդեանի հրաժարականը: Յուլիս 16, 2009 թուակիր «Ազգայնականները նշացողը կը բարձրացնեն նախագահներու Մոսկուայի հանդիպումէն առաջ»²⁵ «Խորհրդապահական» զեկոյցին մէջ, տեղ գտած է նաև Լևոն Տէր Պետրոսեանի խօսնակ Դալիթ Շահնազարեանի համոզումը, որ փոխանցուած է դեսպանին, ըստ որուն՝ հաւաքը կազմակերպուած է Դաշնակցութեան և նախագահ Սարգսեանի սադրանքային համաձայնութեամբ: Զեկոյցի մեկնաբանութեան բաժնով դեսպանը անհաւանական կը գտնէ նման թէգ, սակայն կը յիշեցնէ, որ արցախեան հիմնախնդրի պատճառով արդէն իշխանափոխութիւն մը տեղի ունեցած է:

Պրայգա օգոստոս 8, 2009-ին կրկին փորձած է համոզել Դաշնակցութեան՝ հայ-թրքական յարաբերութիւններու բնականոնացման և Արցախի հիմնախնդրի կարգաւորման հեռանկարներու նպաստին առնչութեամբ և կուսակցութեան ներկայացուցիչները վերահաստատած են իրենց վերապահութիւնը, զգուշացնելով ի մասնաւորի Արցախի հարցով ճշում բանեցնելու հետևանքներուն մասին «ԵՆԲ ՕԲՏ Պրայգայի ժողովները Հ.Յ.Դաշնակցութեան հետ»²⁶, ապրիլ 17, 2009, (Խորհրդապահական):

Մինչ այդ, Սահակաշվիլիի յուլիսեան այցելութիւնն ու անոր առիթով ջաւախքահայութեան իրաւունքներու ի խնդիր հրապարակային ցոյցերը, բայց նաև ռուսական շրջանակներու ժխտական հակազդեցութիւնը՝ Երևանի կողմէ վրացի նախագահի պարգևատրման համար, դեսպանութեան ուշադրութեանը արժանացած է («Խոստումներ և բողոքներ կը նշեն Սաակաշվիլիի Հայաստան այցը» զեկոյցի տեսքով, յուլիս 22, 2009, «Խորհրդապահական»)²⁷:

Սեպտեմբեր 30, 2009-ին յղուած զեկուցում մը («Արձանագրութիւններուն՝ Հայաստանի ընդդիմադիրները աստիճան մը կը բարձրացնեն իրենց հռետորութիւնը», «Խորհրդապահական»)²⁸ (Yovanovitch, Protocols Opponents 2009) ի յայտ կը բերէ 2009 թ. հոկտեմբերին ստորագրուելիք Հայաստան-Թուրքիա համաձայնագրին լայն ընդդիմութիւնը, միաժամանակ, սակայն, համոզում յայտնելով որ նախագահ Սարգսեանի հարց պիտի չունենայ համաձայնագրի խորհրդարանական վաւերացումը ապահովելու: Այլ խօսքով՝ Ուաշինկթըն կարծես համոզուած ըլլար, որ հայ-թրքական յարաբերութիւններու բնականոնացումը հեշտօրէն իրականութեան պիտի վերածուէր...

«Սփիւռքի համայնքները մասնակից դարձնելու փորձառութիւն»²⁹, նոյեմբեր 17, 2009-ի «Խորհրդապահական» զեկոյցը իր տեսակին մէջ երկրորդն է, որ կը բացայայտէ Ուաշինկթընի նախանձախնդրութիւնը քաջալերելու Սփիւռքը, ի մասնաւորի

25 Yovanovitch. "NATIONALISTS UP THE STAKES AHEAD OF PRESIDENTS' MOSCOW MEETING." WikiLeaks. July 16, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN505_a.html (accessed June 27 2016).

26 Yovanovitch. "EUR DAS BRYZA'S MEETINGS WITH ARF/DASHNAKTSUTIUN." WikiLeaks. August 17, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN567_a.html (accessed June 10, 2016).

27 Yovanovitch. "PROMISES AND PROTESTS MARK SAAKASHVILI'S ARMENIA VISIT." WikiLeaks. July 22, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN515_a.html (accessed June 10, 2016).

28 Yovanovitch. "ARMENIA'S OPPONENTS TO PROTOCOLS RATCHET UP THEIR RHETORIC." WikiLeaks. September 30, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN687_a.html (accessed June 10, 2016).

29 Yovanovitch. "EXPERIENCE ENGAGING DIASPORA COMMUNITIES - ARMENIA." WikiLeaks. November 17, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN797_a.html (accessed June 10, 2016).

Ա.Մ.Ն.-ի հայ համայնքը, մասնակից ըլլալու Հայաստանի զարգացման: Այս առիթով ծաւալուած է «հանրային դիւանագիտութեան» լայն արշաւ մը, որուն իր անձնական մասնակցութիւնը բերած է դեսպան Եովանովիչ:

2010

2010-ի հետագիրներու թիւը քիչ է, որովհետև միայն առաջին երկու ամիսներու նիւթերն են: Այդ պատճառով ալ նաև քիչ են Հ.Յ.Գ.-ն նշող զեկուցումները: Ընդամէնը՝ հինգ, երկուքը՝ ներքին քաղաքական ոլորտի և երեքը՝ հայ-թրքական յարաբերութիւններու (երկուքը՝ նաև Արցախի) վերաբերեալ: Երկուքը «Չղասակարգուած/Պաշտօնական գործածութեան համար միայն» պիտակով են, երեքը՝ «Խորհրդապահական»:

Այս զեկուցումներէն փետրուար 18, 2010 թուակիր «Թարմացում՝ Հայաստան-Թուրքիա արձանագրութիւններուն և բարեփոխումներու նախագիծ՝ միջազգային պայմանագրերու օրէնքին համար»³⁰ արդէն արձագանգ կը հանդիսանայ համաձայնագրի վաւերացման բարդութիւններուն:

Անաւարտ վերջաբան

Ինչպէս ամենուրեք, «ՈւիքիԼիքսը» նաև Հայաստանի պարագային արժէքաւոր փաստաթուղթեր հրատարակած է: Այս աշխատասիրութիւնը սկզբնական և սահմանափակ փորձ մըն է անոնցմէ որոշ բաժնի մը հետազօտութեան և դասաւորումին: Կարելի է, անշուշտ, սկզբնական ընդհանուր եզրայանգումներ կատարել Ուաշինկթընի պրիսմակով Հայաստանի մէջ Հ.Յ.Գ. գործունէութեան և դերակատարութեան մասին:

Թերևս անսպասելի չէր, որ կուսակցութիւնը ընկալուէր որպէս «ազգայնական» և իր դերակատարութիւնը ուշադրութեան արժանանար մասնաւորաբար ազգային հարցերու օրակարգով, ընդ որում՝ յատկապէս հայ-թրքական արձանագրութիւններու գործընթացին մէջ: Սակայն կը կարծենք, որ նոյնքան կարևոր է նաև Հայաստանի քաղաքական կեանքին և յատկապէս ժողովրդավարացման ամրագրման գործընթացին մէջ կուսակցութեան ներդրումին գնահատականը նկատի ունենալ:

Անձիշտ տեղեկութեան կամ տպաւորութեան արդիւնք կարելի է համարել նաև կարգ մը սխալ հաստատումները Դաշնակցութեան քաղաքական կեցուածքներու, Հ.Յ.Գ. կարգ մը ղեկավարներու քաղաքական հայեացքներու մասին. յատկապէս՝ սխալ ընկալուած և կամ առնուազն սխալ ներկայացուած է Հ.Յ.Գ. ընկերային-տնտեսական գաղափարախօսութիւնը, որ մինչև իսկ կը ներկայացուի որպէս նախախորհրդային մարքսիստական, նոյնիսկ լենինեան:

Ամէն պարագայի, տրուած ըլլալով, որ թէկուզ և միայն Հ.Յ. Դաշնակցութեան պարագային՝ դեռևս հետազօտման կարիքը կայ, քանի այս աշխատասիրութեան ուշադրութիւնը կեդրոնացած է բացառաբար Հայաստանի մէջ Ա.Մ.Ն.-ի Երևանի դեսպանատան յղած զեկուցումներուն վրայ, կը կարծենք, որ տակաւին կանուխ է ընդհանուր եզրակացութիւններու յանգիլ:

Խաչիկ Ս. Տէր Ղուկասեան,
Կիրոյ Ա. Մանոյեան

30 **Yovanovitch**. "UPDATE ON ARMENIA-TURKEY PROTOCOLS AND DRAFT AMENDMENTS TO THE LAW ON INTERNATIONAL TREATIES." WikiLeaks. February 18, 2010. https://wikileaks.org/plusd/cables/10YEREVAN84_a.html (accessed June 10, 2016).

WIKILEAKS REVELATIONS

The work of the A.R.Federation in Armenia according to the 1993–2010 diplomatic reports of the U.S. Embassy in Yerevan

Khachik S. Ter-Ghukasyan, Kiro A. Manoyan

The article is based on certain cables published by WikiLeaks, sent from U.S. embassies, with the aim of revealing and analyzing the reports and evaluations received by the U.S. State Department about the Armenian Revolutionary Federation. The article is limited to the general classification of the revealed documents and based on those, to some reflection, without any final and sharp conclusions. The authors have aimed at collecting the reports cabled to Washington from the U.S. Embassy in Yerevan, which could also be published as a separate volume.

Резюме

РАСКРЫТИЯ ВИКИЛИКС

Деятельность АРФ Дашнакцутюн в Армении по дипломатическим отчетам посольства США в Ереване с 1993–2010

Хачик С. Тер-Гукасян, Киро А. Маноян

Статья основана на некоторых сведениях, опубликованных Викиликс, отправленных из посольств США с целью выявления и анализа докладов и оценок, полученных Государственным департаментом США об Армянской революционной федерации (АРФ Дашнакцутюн). Статья ограничивается общей классификацией выявленных документов и не имеет каких-либо окончательных и резких выводов. Целью авторов был сбор отчетов отправленных в Вашингтон из посольства США в Ереване, которые также могут быть опубликованы в виде отдельного тома.

Փաստաթղթերու անգլերէն օրինակները³¹

SUBJ: PKK “SUPPORT” FROM ARMENIAN SOURCES

Date: 1993 July 26, 12:54 (Monday)³²

Canonical ID: 93YEREVAN2697_a³³

Original Classification: CONFIDENTIAL

1. CONFIDENTIAL – ENTIRE TEXT.

2. REFTTEL³⁴ (a) asked for a report on “possible PKK–Armenian” links and instructed embassy Yerevan to “continue to monitor the situation closely and to keep us informed.” We raised the subject with Foreign Minister Papazyan July 26 and he said that he had been asked the same thing by journalists during his recent trip to the U.S. His answer is (and was) that “there are no links of any kind between the PKK and the Government of Armenia, although there might be such links between certain opposition groups such as the Dashnaks.” When we asked him whether he was talking about the dashnaks here or those at party headquarters in Athens, he replied “there’s no difference.”

3. This reply is consistent with responses we have gotten from senior GoA officials for more than a year now, not only regarding the PKK but also regarding all sorts of terrorist organizations, and particularly the ASALA. Reftel (b) was this embassy’s attempt to track down the basis of rumors in Turkey about a PKK magazine being published in Armenia. It turns out that the magazine only published two issues, that the vast majority of the Kurds in Armenia are non-muslim (and apolitical) Yezidis, and that the editor-in-chief of this magazine – although prone to exaggerate the level of political consciousness among Armenia’s small Kurdish community – admitted that there was no PKK activity inside armenia. (Comment: This makes sense; at a time when the GoA is trying to do all within its power to achieve normal relations with turkey, why would it want to provoke Turkey by allowing PKK activity within its borders? Furthermore, the GoA is making a maximum effort to confiscate weaponry of all types from civilians and put it into the hands of the “proper” authorities; why would it countenance the training of terrorists who could one day be turned against any target of opportunity?)

[...]

GILMORE³⁵

SUBJECT: TOUGH DASHNAK TALK ON N-K, TURKEY AT PARTY CONFERENCE SPARKS CONTROVERSY

Date: 2004 February 12, 10:20 (Thursday)

Canonical ID: 04YEREVAN347_a

Original Classification: UNCLASSIFIED, FOR OFFICIAL USE ONLY

1. (U) Sensitive But Unclassified. Please treat accordingly.

31 Տեղի սահմանափակութեան պատճառով, կը հրատարակենք Հ.Յ.Դ.-ի վերաբերեալ ընդամէնը մի քանի գեկոյցներ. կը ծառայենք կատարուած են նոյն պատճառով:

32 Յօդուածին հեղինակները այստեղ չեն արտատպած գեկոյցներուն մէջ առկա բոլոր նշումները. ընթերցողը այդ բոլորին կրնայ ծանօթանալ այցելելով տուեալ փաստաթուղթի կայքէջի յղումը:

33 «Կանոնական նոյնականացման» այս համարակալումը Ուիքիլիքսի կողմէ է, հիմնուած՝ գեկոյցը ուղարկող Ա.Մ.Ն. դեսպանատան համարակալումին վրայ: 93YEREVAN2697_a-ին մէջ, տուեալ դեսպանատան համարակալումը կ'ըսէ՝ «93»-ը կը նշէ տարին՝ 1993. «YEREVAN»-ը՝ այն քաղաքի դիւանագիտական ներկայացուցչութիւնը, ուրկէ գեկոյցը կ'ուղարկուի. «2697»-ը՝ այդ տարուան ընթացքին, այդ ներկայացուցչութենէն ուղարկուած գեկոյցի յաջորդական թիւը. «a»-ը Ուիքիլիքսի աւելցուցածն է, որ ցոյց կու տայ, թէ գեկոյցը որ հաւաքածոյէն է, այս պարագային՝ Քէյպըլկէյթէն:

34 Reference Telegram

35 Gilmore. “PKK “SUPPORT” FROM ARMENIAN SOURCES.” WikiLeaks. July 26, 1993. https://wikileaks.org/plusd/cables/93YEREVAN2697_a.html (accessed June 10, 2016). Հատուած: Ամբողջ հենագիրը բնագիրին մէջ մեծատառով գրուած է. փոքրատառի վերածած են յօդուածին հեղինակները:

SUMMARY

2. (SBU)³⁶ Dashnak Party Chairman Hrand Margaryan’s February 6 comments on relations with Turkey, N-K, and Georgia’s Armenian population sparked renewed controversy among Armenia’s political elite. Margaryan declared during his address to the Armenian Revolutionary Federation (ARF or “Dashnaksutyun”) 29th World Congress that the GOAM should not entertain closer relations with Turkey, endorsed permanent independent status for all geographic regions involved in the N-K conflict and called for autonomy for the Armenian enclaves in Georgia’s Javakheti region. FM Vartan Oskanian, who himself addressed the meeting before Margaryan’s speech, was quick to distance himself and the GOAM from these statements during press opportunities this week. Margaryan’s comments appeared carefully calibrated for the Diasporan audience that is still a significant support base for the ARF. The extent to which local ARF politicians are willing to adopt Margaryan’s speech as a party mantra will affect the ARF’s privileged place in the governing coalition. While it is still too early to separate last week’s hype from long-term effects on party policies, the ARF congress hurled the party back into the domestic spotlight. End Summary.

SPEECH MAKES HEADLINES FOR ARF

3. (SBU) ARF Chairman Hrand Margaryan opened the party’s 29th World Congress February 6 with a controversial speech that has sparked debate among Armenia’s political elite. Margaryan declared during the speech that the GOAM should halt discussions of rapprochement with Turkey until the GOT met all ARF pre-conditions. He called any proposal for border opening “irrelevant” until the GOT classified the events of 1912-15 as genocide. Margaryan accused the Turkish-Armenian Reconciliation Commission of “treachery” against Armenia and criticized its “secret funding by world powers.”

4. (SBU) Margaryan reiterated the ARF’s traditionally harsh stand regarding Nagorno-Karabagh. He told the audience categorically that no land involved in the N-K conflict should ever be returned to Azerbaijan. He suggested expanding the current areas controlled by Armenian forces to include other regions historically inhabited by Armenians (referring to Shahumian and Getashen). These comments incited waves of enthusiastic applause from the audience and wincing from GOAM representatives seated behind him on the stand.

5. (SBU) The most unexpected part of Margaryan’s speech was a call for autonomy for Armenians living in Georgia’s Javakheti region. He declared that Javakh was “now a part of the Armenian agenda” and accused successive Georgian regimes of discrimination and exploitation of the country’s Armenian population. He fell short of calling for an independent state and clarified that an autonomous Armenian region should exist within the Georgian state. Margaryan claimed that the Armenian Diaspora was increasingly supportive of the ARF’s approach to Javakheti.

[...]

ORDWAY³⁷

SUBJECT: DECIPHERING THE ARMENIAN-AMERICAN DIASPORA

Date: 2004 June 1, 12:07 (Tuesday)

Canonical ID: 04YEREVAN1255_a

Original Classification: UNCLASSIFIED, FOR OFFICIAL USE ONLY

SENSITIVE BUT UNCLASSIFIED — PLEASE TREAT ACCORDINGLY

36 Sensitive But Unclassified

37 **Ordway**. “TOUGH DASHNAK TALK ON N-K, TURKEY AT PARTY CONFERENCE SPARKS CONTROVERSY.” Wikileaks. February 12, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN347_a.html (accessed June 10, 2016). Հստիւնութիւն:

SUMMARY

1. (SBU) The Armenian–American Diaspora continues to wield considerable influence upon the foreign and domestic policies of the Government of Armenia. This influence ranges from the obvious connection of U.S.–born and/or trained GOAM officials, the influence of private and public U.S. assistance funding and the more nuanced impact of person–to–person relations between the GOAM and the Diaspora. Of the estimated 8–10 million people who consider themselves “Armenians” who live outside the Republic of Armenia, the GOAM and major Armenian cultural and advocacy organizations estimate that 1.5–2 million live in the United States. The Armenian Diaspora community in the U.S. can be classified along a number of broad categories that involve intersecting political and religious affiliations and historical considerations. The two most visible political advocacy groups in the Diaspora, the Armenian Assembly of America (AAA) and the Armenian National Committee of America (ANCA) dominate policy efforts but still constitute a minority of the U.S. Diaspora population. Their membership numbers notwithstanding, most policy makers view the agendas of the AAA and ANCA as representative of the Armenian– American population as a whole.

DESPITE RUSSIA TALK, U.S. INFLUENCE STILL STRONG

2. (SBU) While the debate continues over whose Diaspora – Russia’s or the United States’ – wields greater influence in Armenia, it is impossible to underestimate the impact of the Armenian–American community on the GOAM. A number of current and former high–level GOAM policymakers were born, raised or trained in the United States with long–term connections to the Diaspora community in the U.S. Current examples of this connection include Armenia’s Foreign Minister, both Deputy Foreign Ministers, various Presidential Advisors including the Chief Advisor on Economic Issues, the Minister of Trade and Economic Development and a number of deputy ministers in other ministries. These policymakers understand the financial and cultural impact of Armenian–American organizations on the Republic of Armenia (officially through bilateral lobbying and unofficially through cultural exchanges, financial remittances and historical connections) and nod to it in public and private as the driving force among the various Diaspora communities.

COMPARING THE U.S., OTHER DIASPORA POPULATIONS

3. (SBU) Of the estimated 8–10 million people living outside the Republic of Armenia who consider themselves “Armenians,” the GOAM and major Armenian cultural and advocacy organizations estimate that 1.5–2 million live in the United States. This number ranks second after the estimated 2 to 2.5 million Armenians that live most of the year in Russia or other CIS Countries. After the U.S., some of the largest Armenian Diaspora populations live in France, Lebanon, Syria, Argentina, Syria and Turkey. The GOAM distinguishes the Armenian–American community from the other Diaspora populations as the most wealthy (both overall and per capita income) and the most diverse in terms of emigration patterns. GOAM assistance figures and information from local banking sources confirm that the majority of Armenia’s public and private assistance funding (including private money transfers to families or friends) comes to Armenia from the U.S. The GOAM’s MFA Diaspora Relations office makes no secret of the Armenian–American community’s deep organizational structure as its most important distinguishing characteristic.

DECIPHERING U.S. DIASPORA ORGANIZATIONS

4. (SBU) Armenian–American groups boast that the U.S. is home to the most organized Armenian Diaspora in the world. In terms of numbers of institutions, associations, church groups and dedicated media outlets, this assertion is true. Roughly fifty Armenian–American organizations claim nationwide membership somewhere in the thousands. These organizations tend to maintain a clear leadership structure and most en-

gage in regular grassroots activities. Naturally, most of these groups' agendas intersect and many Diasporans belong to two or more organizations while many of the 1.5 to 2 million claim no affiliation. Embassy sources from the membership departments of the AAA and the Armenian General Benevolent Union (AGBU) estimate that over fifty percent of Armenian-Americans participate in either an Armenian religious or political organization but that only twenty to thirty percent consider themselves "active in Armenian political issues." 5. (SBU) The Armenian Diaspora community in the U.S. can be grouped along seven broad categories that involve intersecting political and religious affiliations and historical considerations. While most Armenian-American organizations are anxious to promote themselves as having broad-based memberships and as unaffiliated with any single group, many within the GOAM and high-level representatives within the Diaspora share this view of the U.S. Diaspora community. (Note: As with all demographic overviews, these groupings include multiple exceptions and contradictions. While this analysis provides a useful tool for deciphering the general orientation of organizations, it should not be considered absolute. End note.)

[...]

MAJOR DIASPORA CLUSTER 2: DASHNAKS (ARF), ANCA, PRELACY

12. (SBU) The Armenian Revolutionary Federation (ARF) is a worldwide organization that reports affiliates in over 200 countries including a strong presence in the United States. The ARF is widely known by its nickname "Dashnaksutyun." The term "Dashnak" is often used to refer to members or sympathizers of the ARF. Active since 1890, the organization is the most politically oriented of the Armenian Diaspora groups around the world and has traditionally been one of the most vocal supporters of Armenian nationalism. ARF groups were active in helping establish Armenia's first republic and as a self-proclaimed "alternative, nationalistic school of thought" in Armenia and the Diaspora during the Soviet era. The ARF's Diaspora groups are linked through a direct organizational chain to the ARF "Dashnaksutyun" party that is active in the Republic of Armenia today as a member of the governing coalition. This link notwithstanding, the majority of the ARF's funding and influence has almost always resided within the Diaspora. While Diaspora-based groups go to great lengths to defer to the ARF's Yerevan offices on worldwide policy matters, it is clear that ARF affiliates in the U.S., Canada, France and Russia have a majority voice in many issues regarding policies on issues such as relations with Turkey and Nagorno-Karabakh.

13. (SBU) The ARF's U.S.-based political advocacy arm is the Armenian National Committee of America (ANCA). ANCA is the principal political spokesperson for ARF policies in the United States. ANCA's grassroots activities regarding April 24 commemoration addresses, U.S. policy vis-a-vis Turkey, and advocacy of independent status for Nagorno-Karabakh are some of its most visible policy campaigns both within the Armenian-American community and to outside observers. In addition to more than 100 locally based chapters, ANCA manages regional (East and West Coast) offices and a national headquarters in Washington, D.C. ANCA's strong links with the ARF headquarters in Yerevan have up until now obviated the need for an independent office in Armenia.

14. (SBU) Together with its vocal grassroots campaigns on political issues, the ARF has created one of the most successful networks of cultural and youth organizations among Armenian-Americans. The Armenian Relief Society (ARS) is a nationwide women's auxiliary association that serves as the ARF's charitable and educational arm. The Armenian Youth Federation (AYF) coordinates summer camps and political education programs for young Armenian-Americans in conjunction with worldwide ARF programs.

15. (SBU) For decades, an unofficial link existed between the ARF and the Prelacy of the Armenian Apostolic Church ("The Prelacy"). The Prelacy recognizes the authority of the Armenian Catholicos based in Antelias, Lebanon (often referred to as the Cilician

See). The ARF–Prelacy alignment coincided with the outbreak of the Cold War. With Diocese leaders based in Soviet Armenia, nationalistic ARF activists opted to operate through Prelacy congregations in the United States which they felt were less susceptible to Soviet influences and could best advance their cause for an independent Armenia. Prelacy congregations are by no means exclusively populated by ARF supporters. The perception exists among many, however, that “Dashnaks worship with the Prelacy.” While there are fewer adherents of Prelacy congregations than Diocese congregations in the United States, this group remains a significant and active part of the Armenian–American religious community. (Note: There are no liturgical or theological differences between the two branches of the Armenian Apostolic Church. Relations are cordial if not warm. The current Catholicos’ predecessor had been the Catholicos in Antelias before his election in Etchmiadzin, and representatives of Antelias participate in the election of a new Catholicos in Etchmiadzin. End note.)

MAKING SENSE OF THE AAA/ANCA “DIVIDE”

16. (SBU) The AAA and ANCA are two of the most visible Armenian–American political advocacy organizations in the United States. Both organizations maintain Washington, D.C. offices and regional hubs in major U.S. cities. While their platforms are not diametrically opposed to one another, their different approaches on key topics such as relations with Turkey and the Nagorno–Karabakh conflict at times give the impression to observers both in and outside the Armenian–American community that they are competitors. While the two organizations often pool their resources for joint projects (including April 24 commemoration initiatives on the Hill, lobbying efforts aimed to increase USG assistance funds destined for Armenia et al.), the highest levels of their respective membership rosters rarely overlap. ANCA’s grassroots strategy often appears to the public as more aggressive and politically charged than the AAA’s. Professional representatives from two groups regularly hold informal consultations on key issues, but high-ranking representatives agree that significant rifts about where to invest political and human capital are commonplace. (Note: While the AAA might at times be critical of ANCA’s methodology, it appears that AAA often benefits from the increased awareness or heightened visibility that ANCA’s activities offer the Armenian–American community. End note.)

[...]

COMMENT

26. (SBU) As with any community in the United States whose membership is based around social or ethnic connections, mapping out Armenian–American Diaspora organizations reveals as many contradictions as it does watertight theories. The major categories outlined above are quickly changing as new generations of Armenian–Americans with different socio– economic realities take on leadership roles in these organizations and mold their agendas. Despite the contradictions and amorphous borders that divide these groups, engaging the U.S.–based Diaspora as a whole remains an important aspect of the GOAM’s foreign policy, economic development and public relations strategies. The GOAM has increased its efforts to partner with the Armenian–American community through conferences, outreach products and by establishing a specialized office within the Ministry of Foreign Affairs. While most GOAM policymakers recognize the distinction between USG policy and Diaspora policy, they also appreciate the influence that the latter plays on the former. All indications point to a growing tendency on the part of the GOAM to capitalize on this dynamic as the U.S.– Armenia bilateral relationship evolves.

ORDWAY³⁸

³⁸ Ordway. “DECIPHERING THE ARMENIAN–AMERICAN DIASPORA.” WikiLeaks. June 1, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN1255_a.html (accessed June 10, 2016). Հսոսոսոսոսոսոս

SUBJECT: PARTY PRIMER: TOP ARMENIAN POLITICAL PARTIES

Date: 2004 July 30, 08:32 (Friday)

Canonical ID: 04YEREVANI678_a

Original Classification: UNCLASSIFIED, FOR OFFICIAL USE ONLY

1. (U) Sensitive But Unclassified. Please treat accordingly.

SUMMARY

2. (SBU) With 64 registered political parties (as of July 30, 2004) voters in Armenia suffer no lack of choice. The following parties are represented within the National Assembly (NA): the Republican Party of Armenia, Armenian Revolutionary Federation (ARF) Dashnaksutyun, Country of Law (Orinats Yerkir), People's Party of Armenia, National Accord Party, Republic Party and United Labor Party. (Note: The governing coalition consists of the Republican Party of Armenia, Armenian Revolutionary Federation (ARF) Dashnaksutyun, and Country of Law (Orinats Yerkir). There are an additional 17 MPs in the Peoples' Deputy group that generally support the government, and 15 MPs who are not aligned with any faction or group. The remainder oppose the current government. End Note.) Other significant parties include: the National Democratic Union, Constitutional Rights Union, Social Democratic Hnchakian Party, Armenian National Movement, Liberal Democratic Ramkavar Party, Self Determination Union, Communist Party, and the Christian Democratic Party. There are several dozen other minor registered parties. End Summary.

[...]

Armenian Revolutionary Federation Dashnaksutyun

4. (SBU) Founded in 1890 in Tbilisi by Armenian nationalist and socialist revolutionaries who operated in the Caucasus and Western Armenia, the Armenian Revolutionary Federation Dashnaksutyun (ARF) was first registered in Armenia July 2, 1991. The party was subsequently banned December 28, 1994, but the GOAM lifted the ban in 1998 (citing changed political circumstances). Key figures include Hrant Margarian, Vahan Hovhannisian, Armen Rustamian, Levon Mkrtchian, and Aghvan Vardanian. The ARF operates two newspapers, "Yerkir" (Country) and "Hayots Ashkharh" (The Armenian World). ARF controls 11 out of 131 seats in the National Assembly.

5. (SBU) The ARF-Dashnaksutyun has been the most popular "traditional" party and the most active political force in the Armenian Diaspora. The Dashnak Party ruled the first Armenian Republic of 1918. In 1920, it ceded power to the Communist Party. Many Dashnaks fled Armenia, while others were repressed. The Dashnak Party was banned in Armenia during the Soviet period. The growth of glasnost during the last few years of the USSR allowed the Dashnaks to reestablish themselves in Armenia in 1988. Nevertheless, the main ruling body of the party, the Bureau, remains in Athens, Greece. From the outset, the Dashnak Party was the major opposition force to the Armenian government in power. On December 28, 1994, President Ter-Petrossian banned the party by decree. He accused the party of criminal activities, drug trafficking, assassinations, and fostering of terrorist groups (the so-called "Dro" clandestine organization.) The President's decree was followed by a decision of the Supreme Court to suspend the Party in January 1995 since it did not comply with the country's laws banning party membership of non-Armenian citizens. Several ARF leaders spent several years in jail. After LTP's resignation in February 1998, then acting president Kocharian released ARF leaders due to the "changed political situation." ARF is currently a pro-government party.

6. (SBU) The Dashnak Party is a socialist-nationalist party. It sees its ultimate goal as pursuing "The Armenian Cause," worldwide recognition of the Armenian genocide, and integration of Western and Eastern Armenia into one powerful state. Traditionally, party activities have not been transparent. In the course of its history, the party carried out a number of "revenge acts" against Turkish diplomats and other citizens. The ARF sup-

ՀՐԱՏՈՒՄ

Ը (ԺԳ) ԳԱՐԻԻ ԹԻՒ 2 (54) ԱՍՊԻԿԻ-ԽՈՒՆԻՍ, 2016

ՎԿՎ ԽԱՏՆԱԿՍՅԱԿՅԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

ports the independent status of Karabakh and any decision to promote its independence. Members of the ARF fought actively in the Karabakh conflict and the party had its own military units. Later, when Karabakh and Armenia formed regular armies, some of the Dashnak units merged with the armies, others were disarmed. The ARF remains a major political force in the Armenian Diaspora, and retains a wide support base in Armenia, especially among the youth.

[...]
ORDWAY³⁹

SUBJECT: KOCHARIAN SACKS INTEL SERVICE CHIEF

Date: 2004 November 8, 07:40 (Monday)

Canonical ID: 04YEREVAN2447_a

Original Classification: SECRET

KOCHARIAN SACKS NSS CHIEF

1. (C)⁴⁰ President Robert Kocharian fired his Minister of the National Security Service (NSS) Karlos Petrossian November 5. Although there have been frequent rumors about Petrossian's departure, the immediate cause for his fall from grace appears to be the most recent report of Petrossian's corruption that reached the President's desk.

TOO MANY COMPLAINTS TO IGNORE

2. (S) GOAM lawyer Vahe Yacoubian (a U.S. citizen) who said he and the Minister of Justice David Harutunyan were with the President when he made the call to fire Petrossian, told us that "Karlos just went over the line once too often." The most recent incident involved a high-end car stolen in Greece that Interpol located in Yerevan, the police confiscated and that then disappeared from police custody only to turn up in a shipment of cars bound for Russia at the Georgian border. According to Yacoubian, complaints about Petrossian's alleged involvement reached President Kocharian separately from the local Interpol office, the Greek insurance company that had filed the initial reports, and Armenian Revolutionary Faction (ARF) Dashnaks (part of the governing coalition) who had been contacted by the car's owner in Greece. The complaint from the Dashnaks was "the straw that broke the camel's back," according to Yacoubian: Kocharian simply could not afford to let Petrossian continue to alienate the politically crucial Dashnaks.

[...]
EVANS⁴¹

SUBJECT: DASHNAKS MANEUVERING FOR POSITION

Date: 2005 June 16, 12:46 (Thursday)

Canonical ID: 05YEREVAN1054_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

SUMMARY

1. (C) The Armenian Revolutionary Faction (ARF) Dashnak party, as one of the central members of Armenia's governing coalition and allied with Minister of Defense Sargsian and President Kocharian, has been flexing its not inconsiderable muscle on the political landscape and pushing its message and agenda more aggressively. The Dashnaks have renewed their efforts to obtain international "Genocide Recognition" and to enhance their public profile leading up to the 2007-2008 elections (likely to be improved by a strong Dashnak showing in legislative elections in Nagorno-Karabakh June 19). As

³⁹ Ordway. "PARTY PRIMER: TOP ARMENIAN POLITICAL PARTIES." WikiLeaks. June 30, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN1678_a.html (accessed June 10, 2016). Հաճախածնեմ

40 Confidential

⁴¹ Evans. "KOCHARIAN SACKS INTEL SERVICE CHIEF." WikiLeaks. November 8, 2004. https://wikileaks.org/plusd/cables/04YEREVAN2447_a.html (accessed June 10, 2016).

the party moves to sharpen its image, both within Armenia and abroad, Dashnak rhetoric is only likely to become more extreme, as the party looks to play a message that works with its target audience. End Summary.

“TURKEY SHOULD PAY”

2. (C) In marked contrast to President Kocharian’s stated official GOAM policy which pursues diplomatic relations with Turkey “without preconditions,” Dashnak international organization leaders again called publicly for holding Turkey “accountable” for the deaths of Armenians in the final days of the Ottoman Empire, during their June 3-4 meeting. Although the press characterized the Dashnak statements as a change in policy, National Assembly (NA) Dashnak leader Levon Mkrtchyan told us that there had been no change, but that the party was simply articulating its long-held position more forcefully. While noting that the President has the constitutional right to set foreign policy, Giro Manoyan, spokesman for the Dashnak party’s international bureau, told us that they would raise the issue in upcoming coalition meetings. (Note: In separate meetings, former National Security Service Chief David Shahnazarian and current Presidential Security Advisor Garnik Isagulyan each emphasized the continuing close relationship between the Dashnaks and both Minister of Defense Serzh Sargsian and President Robert Kocharian. End Note.) Manoyan confirmed for us that the Dashnak position is that Turkey should be required to “return territory” and to pay compensation. (Note: Manoyan underlined the fact that this position is identical with the Dashnak-affiliated Armenian National Committee of America (ANCA). In a June 8 meeting with the Ambassador, local ARF bureau representatives lamented losing their “close contact” with the White House, and expressed hope that Washington policy makers would be seeking out their opinions on a wide range of issues. End Note.)

HOVHANISSIAN AN UNLIKELY PRESIDENTIAL CANDIDATE

3. (C) Senior Dashnak politician and Deputy Speaker of the National Assembly Vahan Hovhanissian appears to be burnishing his image as a potential presidential candidate for 2008. We see recent (positive) speculation about his candidacy in Dashnak-controlled media outlets and ARF sniping at one of the few serious presidential candidates, National Assembly Speaker and Orinats Yerkir (Country of Law) party leader Artur Baghdasaryan (and former protege of Minister of Defense Sargsian), as a indication that the Dashnaks may be testing the water. Hovhanissian, an archaeologist who suffered under the Soviets when his father defected to the West in the 1960s and was imprisoned along with other extreme nationalists under former president Ter-Petrosian’s regime, commands a modest personal following. Although not tainted by excessive scandal, and able to take full advantage of the superior Dashnak party organization country-wide, Hovhanissian has only limited personal charisma and would be unlikely to do well in the elections.

N-K ELECTIONS A LIKELY BOOST TO THE DASHNAKS

4. (C) With the coalition led by the Dashnaks and Movement-88 (currently in opposition in N-K, and made up of many former Dashnaks) likely to win a plurality of seats in the upcoming June 19 “parliamentary” elections in Nagorno-Karabakh, we expect to see a stronger Dashnak hand in the governing coalition in Armenia, and also anticipate a hardening of GOAM positions in regard to N-K due to an emboldened Dashnak party. The current party of power in N-K, the Democratic Party of Artsakh (DPA), lost Dashnak support when the ARF left the N-K coalition following a tiff with N-K “president” Ghukasian in 2004 when he failed to “punish” an N-K general who had called for territorial concessions in order to resolve the Nagorno-Karabakh conflict. Shahnazarian told us that he expects widespread election fraud in the upcoming elections, and claimed that Sargsian, Kocharian and the Dashnaks wanted to ensure that Ghukasian was weakened enough to gain additional leverage over him and to keep him from contemplating a po-

ԼՐԱՏՈՒՐ

Ը (ԺԳ) ԳԱՐՆԻԻ ԹԻՒԼ 2 (54) ԱՍՊՐԻԼ-ԽԱՆԻՍ, 2016

ՎԷՎ ԽԱՄԱԽԱՅԻԿԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԵԱ

litical role in Armenia.

COMMENT: DASHNAKS ON THE RISE

5. (C) As one of the few Armenian political parties with an ideology, the Dashnaks are well positioned to take advantage of an electoral landscape filled with parties linked to one or another uncharismatic leader and are positioning themselves to play a greater role in Armenian political life in the future.

BACKGROUND: WHO ARE THE DASHNAKS?

6. (SBU) Founded in 1890 in Tbilisi by Armenian nationalist and socialist revolutionaries who operated in the Caucasus and Western Armenia, the Armenian Revolutionary Federation Dashnaktsutyun (ARF) was first registered in Armenia July 2, 1991. The party was subsequently banned December 28, 1994, but the GOAM lifted the ban in 1998 (citing changed political circumstances). Key figures include Hrant Margarian, Vahan Hovhannisian, Armen Rustamian, Levon Mkrtchian, and Aghvan Vardanian. The ARF operates two newspapers, "Yerkir" (Country) and "Hayots Ashkharh" (The Armenian World). ARF controls 11 out of 131 seats in the National Assembly.

7. (SBU) The ARF-Dashnaktsutyun has been the most popular "traditional" party and the most active political force in the Armenian Diaspora. The Dashnak Party ruled the first Armenian Republic of 1918. In 1920, it ceded power to the Communist Party. Many Dashnaks fled Armenia, while others were repressed. The Dashnak Party was banned in Armenia during the Soviet period. The growth of glasnost during the last few years of the USSR allowed the Dashnaks to reestablish themselves in Armenia in 1988. Nevertheless, the main ruling body of the party, the Bureau, remains in Athens, Greece. From the outset, the Dashnak Party was the major opposition force to the Armenian government in power. On December 28, 1994, President Ter-Petrosian banned the party by decree. He accused the party of criminal activities, drug trafficking, assassinations, and fostering of terrorist groups (the so-called "Dro" clandestine organization.) The President's decree was followed by a decision of the Supreme Court to suspend the Party in January 1995 since it did not comply with the country's laws banning party membership of non-Armenian citizens. Several ARF leaders spent several years in jail (including Deputy Speaker of Parliament Vahan Hovhannisian and the President's National Security Advisor Garnik Isagulyan). After Ter-Petrosian's resignation in February 1998, then acting president Kocharian released ARF leaders due to the "changed political situation."

8. (SBU) The Dashnak Party is a socialist-nationalist party. It sees its ultimate goal as pursuing "The Armenian Cause," worldwide recognition of the Armenian genocide, and integration of Western and Eastern Armenia into one powerful state. Traditionally, party activities have not been transparent. In the course of its history, the party carried out a number of "revenge acts" against Turkish diplomats and other citizens. The ARF supports the independent status of Karabakh and any decision to promote its independence. Members of the ARF fought actively in the Karabakh conflict and the party had its own military units. Later, when Karabakh and Armenia formed regular armies, some of the Dashnak units merged with the armies, others were disarmed. The ARF remains a major political force in the Armenian Diaspora, and retains a wide support base in Armenia, especially among the youth.

EVANS⁴²

SUBJECT: DASHNAKS PICK UP MINISTER OF EDUCATION SLOT

Date: 2006 May 19, 10:04 (Friday)

Canonical ID: 06YEREVAN691_a

Original Classification: UNCLASSIFIED, FOR OFFICIAL USE ONLY

⁴² Evans. "DASHNAKS MANEUVERING FOR POSITION." WikiLeaks. June 16, 2005. https://wikileaks.org/plusd/cables/05YEREVAN1054_a.html (accessed June 10, 2016).

Sensitive but unclassified. Please protect accordingly.

DASHNAKS ADD ONE MINISTER

1. (SBU) Nationalist Armenian Revolutionary Federation (ARF, Dashnaksutyun) party received a new cabinet portfolio after Speaker of the National Assembly Artur Baghdasaryan pulled his Orinats Yerkir (OY) party and its cabinet members from the ruling coalition on May 12 (refTel). On May 17, President Kocharyan signed a decree dismissing Sergo Yeritsyan and appointing Levon Mkrtchyan (MP, head of the Dashnak faction in the National Assembly) as Minister of Education and Science. Mkrtchyan, who has led the Ministry twice before, was the ARF's obvious first choice for this position. The ARF, with only 11 out of 131 seats in the Parliament, controls three other cabinet posts: Ministry of Public Health, Ministry of Agriculture, as well as the Ministry of Labor and Social Affairs.

2. (SBU) Levon Mkrtchyan's appointment was no surprise, neither was the fact that ARF got the post. The education sphere is one of the most corrupt ones in Armenia, and the Dashnaks had publicly expressed their dissatisfaction with the OY number two and former minister Sergo Yeritsyan numerous times. An ARF representative told us the day before Mkrtchyan's appointment that they would not tolerate Yeritsyan as Minister of Education, even after he had left Orinats Yerkir in a bid to retain his ministerial portfolio.

BIO NOTES: LEVON MKRTCHYAN

3. (SBU) Levon Mkrtchyan (41), personable and extremely bright, is a prominent, up-and-coming leader within the ARF. In the mid-90s he led the ARF, which was essentially banned at that time under former president Levon Ter-Petrosyan's administration. From 1996 to 1998 he was a member of the Central Committee of Hay Dat (the Armenian Cause). After President Kocharyan come to power in 1998, Mkrtchyan held various governmental posts: Minister of Education and Science (1998-1999), Adviser to the Prime Minister (1999-2000), Deputy Foreign Minister (2000-2001), Minister of Education and Science (2001-2003). In May 2003 he was elected into the Parliament from the proportional list of the ARF Dashnaksutyun and led the Party faction. Mkrtchyan headed the National Assembly's multi-party Armenia-U.S. Friendship Group until his appointment as Minister of Education and speaks good English. Mkrtchyan is a graduate of Yerevan State University and holds a PhD in History. He is married with one child.

EVANS⁴³

SUBJECT: JAVAKHETI: AN ARMENIAN PERSPECTIVE

Date: 2006 November 27, 13:58 (Monday)

Canonical ID: 06YEREVAN1645_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

SUMMARY

1. (C) Georgia's predominantly Armenian Samstkhe-Javakheti (S-J) region periodically makes news in Armenia, colored by the local perception here that Georgians treat their Armenian minority shabbily. Armenian government officials have not generally complained on this theme, but others, including the governing-coalition Armenian Revolutionary Federation (ARF) "Dashnaksutyun" party, bemoan what they view as Georgian neglect of the impoverished and isolated community. Working together, Yerevan and Tbilisi poloffs recently interviewed the ARF, an Armenian-based Javakheti advocacy group, and local analysts to assess the issue from a Yerevan perspective. END SUMMARY.

RUN-OF-THE-MILL POVERTY OR POLITICAL NEGLECT?

2. (C) Though our interlocutors assigned varying degrees of blame to the Georgian

⁴³ Evans. "DASHNAKS PICK UP MINISTER OF EDUCATION SLOT." WikiLeaks. May 19, 2006. https://wikileaks.org/plusd/cables/06YEREVAN691_a.html (accessed June 10, 2016).

ՀԱՐԱՏՈՒ

Ը (ԺԳ) փառի. թիվ 2 (54) սայրի-հանիս, 2016

ՎԼՎ համահայկական հանրեւ

government for the socio-economic problems that plague S-J, none let the GOG completely off the hook. Giro Manoyan, a member of the nationalist ARF's party secretariat (or "Buro") said that while the Armenian community's situation has improved under President Saakashvili, conditions in S-J remain worse than that of other poor, but ethnically Georgian, regions. He stopped short of accusing the Georgians of politically motivated neglect, and noted that the GOG is beginning to pay attention to the roads out of S-J, thanks to Georgia's Millennium Challenge Account. Manoyan said he believed the road would jump-start the region's revitalization, and that he hoped the next such project would be a joint Armenian-Georgian venture. Up until now, the roads' poor condition prevented S-J residents from selling goods in Tbilisi, a situation that exacerbated regional poverty in an area without industry, guaranteed electricity or viable infrastructure.

3. (C) Shirak Torosian, the S-J-born chairman of the Javakh Union of Compatriots and a member of the Armenian pro-government Powerful Fatherland party, was less measured in his criticism of the GOG. "Nobody wants to help," Torosian said. "It's political that infrastructure is not guaranteed for Javakheti." Torosian went further than Manoyan on the issue of autonomy, too. At first he said that he and his organization did not advocate autonomy for the region, but then noted that the oft-touted "self-determination" for S-J was really the same thing as autonomy. He said he avoided the word "autonomy" in public because it tended to raise Georgian and Western ire.

4. (C) Anna Mnatsakanian from the Armenian Relief Society, a Dashnaktsutyun-affiliated social welfare organization that works in S-J, said she did not think the region's problems were worse than those of similarly poor areas elsewhere in Georgia. She thought the Saakashvili administration did pay attention to the region, but noted that infrastructure problems were severe. She said that in the winter of 2005, three children died of the flu because there was no ambulance service in their S-J village. S-J.

SHOULD SAMSTKHE-JAVAKHETI RESIDENTS STAY IN GEORGIA?

5. (C) Both Torosian and Manoyan were adamant that it is in Armenia's interest for S-J residents to stay put, if only to prevent others from moving in. Both raised the specter of Turkish atrocities past, and fretted over the idea that Meshkhetian Turks or ethnic Azeris might expand into the region if ethnic Armenians migrated south, which would put unfriendly faces at one of Armenia's two remaining friendly borders.

[...]

COMMENT

11. (C) Barring any sudden crisis, Samstkhe-Javakheti seems unlikely to become a major political issue for the GOAM any time soon because the problem is not pressing, and boxed-in Armenia knows it must maintain working relations with its northern neighbor (and closest outlet to the sea). Though Armenian NGOs and political parties are concerned about the welfare of their compatriots in Georgia, their level of involvement in the region does not get far beyond a lot of talk, and a little welfare assistance. However, the S-J situation is among other, more pressing factors — such as Georgia's friendly relations with Azerbaijan, and the fallout of its fracas with Russia — that contribute to Armenians' general dissatisfaction with Georgia. It likely would not take all that much to arouse Armenian indignation on the subject should events turn sour.

GODFREY⁴⁴

SUBJECT: ARMENIA POLITICAL PARTY PRIMER

Date: 2007 May 4, 03:09 (Friday)

Canonical ID: 07YEREVAN559_a

⁴⁴ Godfrey. "JAVAKHETI: AN ARMENIAN PERSPECTIVE." WikiLeaks. November 27, 2006. https://wikileaks.org/plusd/cables/06YEREVAN1645_a.html (accessed June 10, 2016). Հայրուածնէր

Original Classification: CONFIDENTIAL

1. (C) SUMMARY: This cable provides a basic reference to the political parties in the May 12 parliamentary race. Out of seventy-four registered political parties in Armenia only 24 parties and one bloc registered to participate in the parliamentary election, and two have since dropped out. END SUMMARY

PRO-GOVERNMENT PARTIES IN THE RACE

[...]

4. (C) THE ARMENIAN REVOLUTIONARY FEDERATION-DASHNAKTSUTYUN (ARF): The ARF has 11 seats in the current Parliament, and has had a historically loyal following of 10 to 12 percent of the population, but probably has little chance to expand from that base. One of Armenia's oldest political parties, with roots dating back nearly a century, the ARF is one of the few political forces in Armenia which is based on ideology and not around one personality. ARF members trend to have a sharply nationalistic worldview, and are widely considered rather extremist on issues of national security and Armenia's relations with Turkey and Azerbaijan. The party's avowed Marxism has seemed more notional than operative in recent years. The ARF has strong ties with like-minded sister organizations among Armenian diaspora communities around the world. According to the ruling coalition's power-sharing agreement, the ARF now controls four ministerial portfolios, the National Assembly (NA) deputy chairman seat, and some of the NA Standing Committees. The ARF often seems something of an outsider in the ruling coalition, with its highly centralized and doctrinaire party control over what policies the ARF will support, and its willingness to skewer the government over corruption. However, on other occasions it can be very much a team player. Its ministers are, to a man, the most effective and least corrupt.

[...]

GODFREY⁴⁵

SUBJECT: PRESIDENTIAL CANDIDATE PROFILE: VAHAN HOVANISSIAN (DASHNAK PARTY) — FIGHTING FOR THE THIRD FORCE MANTLE

Date: 2008 February 6, 14:21 (Wednesday)

Canonical ID: 08YEREVAN89_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

SUMMARY

1. (C) Deputy parliament speaker Vahan Hovanissian is the presidential standard bearer of the 117-year-old Armenian Revolutionary Federation (ARF), more often known simply as the Dashnaks, (after the Armenian word Dashnaksutyun, meaning "federation"). Hovanissian brings a literate, articulate, and likeable persona to the Dashnak cause, which often struggles with a dour reputation. The ARF is variously respected, disparaged, and sometimes feared for its fierce nationalism, strict party discipline (verging on the paramilitary), and persistent adherence to the outdated, pre-Soviet variation on Marxist-Leninist economic ideology of the party's 19th century founding. Hovanissian can be relied on to win ARF's customary 10-15 percent of votes, which is a necessary pre-condition for a possible second round. More interesting would be the possibility that the ARF might still unify with another opposition party around a common candidate, which could create a true "third force" to be reckoned with. END SUMMARY.

2. (SBU) CANDIDATE BIO: Age 52, Hovanissian was born in Yerevan to a family with strong Dashnak roots. He got his undergraduate degree in Moscow, and holds advanced degrees in archaeology and history. Hovanissian was actively engaged in the Karabakh and Armenian independence movements, and a main driving force behind the formation

45 Godfrey. "ARMENIA POLITICAL PARTY PRIMER." WikiLeaks. May 4, 2007. https://wikileaks.org/plusd/cables/07YEREVAN559_a.html (accessed June 10, 2016). Հումնագր:

ԼՐԱՏՈՒՄ

Ը (ԺԳ) փաթեթ, թիվ 2 (54) սպիտի-հունիս, 2016

ՎԿՎ համահայկական հանդես

of Dashnak volunteer troops in Nagorno-Karabakh. In 1990 he formally joined the ARF. Hovanissian was arrested in 1995, along with a number of other prominent Dashnaks, on charges of high treason for having allegedly called for violent overthrow of the government of Armenia's first post-independence president — and current presidential candidate — Levon Ter-Petrosian, whose administration rigorously suppressed the ARF as an alleged terrorist organization. These charges were politically motivated, and have since been disavowed by the Armenian government. After nearly three years in prison, Hovanissian and his fellow party activists were released when Robert Kocharian became president in 1998, though he has never been formally cleared of all charges. He has been a Member of Parliament since 1999, and has held the position of deputy speaker since 2003. Hovanissian's daughter is married to PM Serzh Sargsian's nephew, the son of the PM's brother Alexander "Sashik" Sargsian.

3. (C) RUSSIAN LEANINGS: Hovanissian is widely considered pro-Russian, in comparison with many other ARF leaders. This worldview may be a byproduct of his own upbringing and family roots in Soviet Armenia, in contrast to other senior figures in the cosmopolitan ARF party, who in many cases grew up in Armenian Diaspora communities in Iran, Lebanon, Syria, or elsewhere. These Diasporan Dashnaks who resettled in Armenia around the time of the Soviet break-up tend to retain a more Cold War view of Russia as the Soviet occupier of the Armenian homeland.

3. (SBU) POLL NUMBERS: Hovanissian had the third highest personal popularity rating in a January IRI/Gallup survey, at 43 percent, of all presidential candidates running in the current race, behind Serzh Sargsian at 64 percent. Hovanissian's ARF party, however, was the first choice of only three percent of survey respondents, (sixth place among the major parties), when asked "Which political parties can solve problems." When explicitly asked for whom they would vote if the election were held immediately, Hovanissian attracted five percent of respondents, again in sixth place. COMMENT: We have some concerns that pro-government bias — difficult to measure or confirm — may have crept into this poll, which we will report septel. END COMMENT

THE DASHNAKS' "TIGHTROPE" PHENOMENON

4. (C) The Dashnaks have walked a political tightrope in harshly assailing the ruling regime, repeatedly accusing it of corruption and abusing citizens' rights, while continuing its "cooperation agreement" with the ruling coalition. This not-quite-membership affiliation with the ruling coalition gives the Dashnaks Hovanissian's deputy speakership, three ministerial portfolios (Social Affairs, Agriculture and Education), and two key parliamentary committee chairs (Defense and Foreign Affairs). The party has so far managed to avoid the fate of Artur Baghdissarian's Orinats Yerkir (Rule of Law), which attempted a similar straddle until its ouster from government in May 2006.

5. (C) The ARF's relative success in this may be chalked up to its unique niche in the Armenian political space: the credibility that comes from its long history, strong patriotic credentials, and genuine ideological foundations. It is the only Armenian party that cannot be accused of being just a personal vehicle of a dominant party leader. The party has also enjoyed a special — albeit arms-length — relationship with President Kocharian over at least the past ten years. The ARF was a staunch pillar of Kocharian support in the president's wobbly early days in power; Kocharian de-criminalized the party and its leaders as one of his first acts in power. The Dashnaks backed Kocharian in 1999, when the then-politically potent Yerkrpah Karabakh war veterans organization — mobilized in their outrage over their beloved founder Vazgen Sargsian's assassination — was calling for Kocharian's head. Kocharian's Dashnak ties differ from Serzh Sargsian, who is not known to have any such mutual loyalties, notwithstanding his in-law relationship with Vahan Hovanissian. Serzh Sargsian's more direct role in President Ter-Petrosian's persecution of the ARF, as LTP's minister of interior and national security in

the 1990s, may complicate his ability to win Dashnak friends.

6. (C) The Dashnaks fought hard after the May 2007 parliamentary elections — where they received 13 percent of the vote, or 16 seats in parliament — to preserve their independence on certain issues, notably the right to nominate their own presidential candidate rather than back Serzh Sargsian. According to senior ARF member Armen Rustamyan, who currently manages Hovanissian’s campaign, the party always airs its concerns within the government before going public.

ARMENIA’S FIRST EVER PRESIDENTIAL PRIMARIES

7. (U) Following the general meeting of Dashnak delegates in September 2007, the party formally announced its plans to nominate its own candidate in the presidential race, to be picked from two nominees: Vahan Hovanissian, Deputy Speaker of Parliament; and Armen Rustamyan, Chairman of the Standing Committee on International Affairs of Parliament. During the last week of November, the Dashnaks held informal primaries by setting up tents in various well-frequented areas across Armenia where people could choose one of the two candidates. Dashnak party membership was not required. Primary voters were on an honor system not to vote more than once, as there was no registration or other mechanism to prevent multiple voting in the non-binding straw poll.

8. (U) According to the published results, an impressively high 288,697 people participated in this open primary vote, with 53 percent casting their votes for Hovanissian, and 47 percent for Rustamyan. On November 30, the party’s Supreme Council elected Hovanissian as their candidate. (Note: Even though not all of the primary’s 288,697 participants can be considered eligible voters in the upcoming presidential election, their number constitutes about 12.4 percent of the country’s currently registered voters. End note).

NO PROMISES, JUST OBLIGATIONS

9. (C) According to the party, the Dashnaks’ main campaign theme is a public contract that Hovanissian signs with voters. The contract stipulates that he does not promise, but instead assumes the obligation to do the following: reestablish justice; conduct free elections; undertake changes in policies that do not threaten the country’s stability; foster social harmony, free citizenry, and a unified country. The contract, which is printed on a campaign leaflet, on one side contains Hovanissian’s signature under those obligations, and spaces for contact information and the voter’s signature on the other. By the end of January, the Dashnaks said they have received 170,000 such contracts — about seven percent of all registered voters — and aim to get 500,000 by the end of the campaign.

CAMPAIGN RHETORIC AND OUTREACH

10. (C) Just like they did in the May 2007 parliamentary elections, the party uses the campaign slogan, “ARF – Our old friend.” Some of the sub-slogans read: Our vahan – new president of Armenia”; “No to the past, no to the present – future with vahan”; and “Country’s old friend – the future president of Armenia.” (Note: The slogans spell Vahan’s name with a small v, or “vahan,” which in Armenian means “shield.” End note.) Hovanissian’s brightly colored graphics are perhaps the most professional, well-designed, and appealing campaign materials in the current campaign, but the party seemingly cannot afford to produce large- scale banners, posters, or billboards to match Serzh Sargsian’s ubiquitous graphics.

11. (C) There are relatively few Hovanissian posters visible in the country, in stark contrast to the almost tens of thousands of store windows, billboards, and walls occupied by the countenance of front-runner Serge Sargsyan. Nevertheless, the Dashnaks are well positioned to promote Hovanissian through the party’s ownership of the Yerkir Media TV channel. Yerkir Media, which has covered other candidates in more neutral

ԼՐԱՏՈՒՐ

Ը (ԺԳ-) ԳԱՐՔԻ ԹԻՒՂ 2 (54) ԱՍՊԻԿԻ-ԽՈՒՆԻՍ, 2016

ՎԿՎ ԽԱՆՈՒԽԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԽՆԵԱ

tones than pro-government channels, provides ample opportunities to their candidate to connect with the public. On January 19, for example, Hovanissian spent three hours on live TV answering callers' questions.

CAMPAIGN STRATEGY AND ROADBLOCKS

12. (C) Like most other presidential candidates, Hovanissian is trying to reach out to Armenia's ten regions, and has scheduled over ten trips with over 70 stops in towns and villages during the January 22–February 16 period. Based on official information reported January 24, Hovanissian's campaign fund contains approximately 14 million drams, (USD 46,000) of which Hovanissian himself contributed 10 million. So far the Dashnaks have reported some problems during their campaign, in particular difficulties in renting halls in the regions for voter meetings, and a couple instances of denied public meeting spaces by the authorities.

PARTY PLATFORM – MAIN POINTS

13. (C) Hovanissian's 12-page political manifesto outlines his priorities in social, political, economic, military and international fields. If elected, Hovanissian intends to create a just democratic system where citizens are truly free, where civil society is well established, and where the judiciary is truly independent and governance transparent. Taking aim at oligarchic monopolies, he pledges to create a competitive market where the state will promote small and medium business development. He promises greater social protection, improved public health and reduced poverty.

14. (C) He pledges to provide a strong army comprised of both conscripted and professional soldiers. He has stated that Nagorno-Karabakh's (self-declared) government must become part of the negotiation process, and the conflict's solution must be acceptable for Armenians in both the separatist region and Armenia. In international relations, he emphasized a balanced approach toward great powers that would protect Armenia's national interests as well as its European integration. He also favors a deepening of ties with Georgia and Iran. He pledges to continue to push internationally for an end to "Turkish animosity" against Armenia, as well as recognition of the Armenian "genocide."

COMMENT

15. (C) Hovanissian is something of a wild card factor in the race. His Dashnak party is neither fish nor fowl, neither a genuine regime ally nor truly oppositional. Armenians by now are used to this ambiguous ARF niche in politics; while it makes a number of voters suspicious, many others accept it at face value, giving the benefit of the doubt and grudging respect for the party's historic role. Hovanissian himself is clearly the most likeable Dashnak by public persona, an attribute that is rare in ARF leadership. If large numbers of voters are loathe to cast their ballot for the unloved Serzh Sargsian, but are either afraid to plump for LTP or simply despise the former president as well, Hovanissian might be a "safe" alternative choice to give a protest vote. The party's reputation for toughness may reassure voters that votes cast to Hovanissian will not be stolen by the regime, as many voters assume will be the case for other opposition candidates. Another rumored possibility is that Hovanissian could unite with Vazgen Manukian and possibly then Raffi Hovanissian (no relation). Such a configuration would have enough credibility to constitute a genuine third force in the race, and might even have a shot at beating out LTP to make it into the second round run-off.

PENNINGTON⁴⁶

⁴⁶ **Pennington.** "PRESIDENTIAL CANDIDATE PROFILE: VAHAN HOVANISSIAN (DASHNAK PARTY) — FIGHTING FOR THE THIRD FORCE MANTLE." WikiLeaks. February 6, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN89_a.html (accessed June 10, 2016).

SUBJECT: DAS BRYZA WARNS OF MCC SUSPENSION IN DISCUSSIONS OF ARMENIA'S POLITICAL CRISIS WITH GOVERNMENT AND OPPOSITION FIGURES

Date: 2008 April 29, 11:56 (Tuesday)

Canonical ID: 08YEREVAN363_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

SUMMARY

1. (C) During his April 9 visit to Yerevan to attend President-elect Sargsian's inauguration, EUR Deputy Assistant Secretary Matthew Bryza discussed Armenia's political crisis SIPDIS with pro-government and opposition figures. Prominent politicians from Sargsian's recently announced coalition government agreed with Bryza on the need for urgent, dynamic reforms in light of the March 1-2 clashes, but resented the idea that Millennium Challenge and other U.S. engagement might be held back for democratic failings. Opposition figures forcefully condemned tactics taken by the Kocharian-Sargsian regime to silence the opposition. They vowed to resume legal protests as soon as the government allows, while emphasizing they would not demonstrate illegally. The opposition leaders predicted that President Sargsian's government would collapse in a matter of months, because they felt his crisis of legitimacy had profoundly damaged his ability to govern. In a separate meeting, wives of jailed prominent Levon Ter-Petrosian (LTP) supporters appealed to the U.S. to maintain pressure on the authorities to release all political prisoners. Bryza also gave several media interviews (including one on live television) during his visit where he reiterated that the level and nature of U.S. assistance to Armenia depended on the GOAM implementing concrete democratic reforms. EU Special Representative for the Caucasus Peter Semneby joined Bryza for the meetings with opposition leaders and detainees, wives. END SUMMARY.

2. (C) DAS Bryza met four representatives of the new governing coalition announced by President-elect Sargsian on March 21 (reftel). The representatives included Samvel Nikoyan of the Republican Party (Secretary of the party's parliamentary faction); Avet Adonts of the Prosperous Armenia (Chair of the Parliamentary Standing Committee on European Integration); Armen Rustamian of the ARF-Dashnaksutyun (member of the party's Supreme Council and Chair of the Parliamentary Committee on Foreign Affairs); and Mher Shahgeldian of the Orinats Yerkir (deputy chair of the party). DAS Bryza also met with four prominent LTP allies and supporters: Aram Sargsian (leader of the opposition Republic Party); David Shahnazarian (LTP's confidant, relative by marriage, and ex-Minister of National Security); Levon Zurabian (LTP's former spokesperson and a current political adviser); and Artak Zeynalian (Republic Party luminary, disabled Karabakh war veteran). DAS Bryza also separately met with the wives of five prominent LTP supporters jailed by the authorities. Charge d'Affaires Pennington accompanied DAS Bryza at these meetings, as did Peter Semneby, the EU's Special Representative for the South Caucasus, who was present at two of them. (See para 24 for complete list of Bryza's meetings).

COALITION REPS: YES ON REFORMS, BUT FOR ARMENIA'S SAKE ONLY

3. (C) Bryza told the four governing coalition parliamentarians he welcomed Sargsian's recent private assurances made at the Bucharest NATO meeting of dramatic personnel and program changes to address the deep divisions in Armenian society. He stressed to the representatives that their collective actions were crucial to the President-elect's ability to deliver on these changes and embark on much-needed reforms. He warned that the United States would likely have to suspend or even terminate the Armenia's Millennium Challenge Account (MCA) program absent proof of timely GOAM reforms, and previewed that action on this front could take place as early as the upcoming June MCC board meeting. He assured the representatives that the USG remained committed to the MCA as an expression of US-Armenia friendship, but that Washington could not turn a blind eye to "countries moving in the wrong direction."

170501P

Ը (ԺԳ) փառք. թիվ 2 (54) սայրի-հանիս, 2016

ՎԿՎ համահայկական հանրեւ

4. (C) The Dashnak Party's Armen Rustamian said his party favored reforms that aim to improve the current situation in Armenia rather than those that aim to please the international community. He stated that all political entities want to make Armenia stronger, but the problem is agreeing on how to do that. He warned against reform "shocks" to society that could destabilize the domestic situation further and give Armenia's neighbors an opportunity to exploit the situation. He said reforms would always have to take second place to Armenia's security needs, and hence have to be calibrated carefully. He said the Dashnaks would help Sargsian in all of his efforts, and that failure by any of the coalition partners to carry out their promises would constitute a failure for the entire coalition.

[...]

PENNINGTON⁴⁷

SUBJECT: DASHNAK LEADERS TELL AMBASSADOR VIEWS ON GEORGIAN-ARMENIANS, TURKEY, RUSSIA

Date: 2008 December 17, 06:24 (Wednesday)

Canonical ID: 08YEREVAN1013_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

1. (C) SUMMARY: Top Dashnaksutyun party leaders called on the Ambassador to broaden their contacts with USG. The Dashnaks fretted about the rights and welfare of Georgia's Armenian minority, which they portrayed as a dangerous crisis with the potential to deteriorate into irredentist conflict. They "favored" normalized relations with Turkey, but at the same time made clear their deep skepticism, unwillingness to de-emphasize calls for "genocide" recognition, or to disavow future territorial claims against Turkey. They contended that U.S. recognition of "Armenian genocide" would galvanize Turkey to face its history, and that relations among all three countries — U.S., Turkey, and Armenia — would shortly emerge the stronger for that.

2. (C) The Ambassador rebutted the latter claim with our assessment that Turkey would most likely respond badly to such a U.S. proclamation, and she urged that Armenia should not miss the historic opportunity we now have to achieve normalization and open borders with Turkey. The senior Dashnaks argued that Russia and Turkey were moving toward a common agenda, which is dangerous for Armenia and counter to U.S. interests. The party's ranking leader, Hrant Markarian, also complained about his U.S. visa ineligibility, portraying it unfair and an impediment to the party's relations with the United States. END SUMMARY

MEET THE DASHNAKS

3. (C) Senior Armenian Revolutionary Federation (ARF, often known simply as Dashnaksutyun, the Armenian word for Federation) leaders Hrant Markarian, Vahan Hovhanissian, Hrayr Karapetian, and Giro Manoyan called on the Ambassador December 11 at their request. The ARF has a complex and distributed leadership structure. However, ARF "Bureau" chairman Hrant Markarian — who has something of a sinister reputation in Armenia — is widely understood to be the most senior leader and was treated as the senior member by his colleagues. Deputy Parliament Speaker Hrayr Karapetian has a higher-ranking title in the National Assembly than his colleague and predecessor in the deputy speakership, but ARF Parliamentary Faction Leader Vahan Hovhanissian is the higher-profile public figure. Canadian-Armenian Giro Manoyan is the "International Secretary" of the ARF's ruling "Bureau," which means he is responsible for coordinating

⁴⁷ Pennington. "DAS BRYZA WARNS OF MCC SUSPENSION IN DISCUSSIONS OF ARMENIA'S POLITICAL CRISIS WITH GOVERNMENT AND OPPOSITION FIGURES." WikiLeaks. April 29, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN363_a.html (accessed June 10, 2016).

with the worldwide ARF movement, which they tell us has affiliate organizations in 30 countries representing Armenian Diaspora communities.

4. (C) The Ambassador previously had called on Vahan Hovhanissian at the National Assembly, but we were given to understand that Markarian wanted to meet the Ambassador for himself. Not able to attend the December 11 meeting, due to foreign travel, was the remaining top-ranking Dashnak Armen Rustamian, who chairs the Foreign Relations Committee in parliament and is also the ARF's official delegate on the governing coalition council.

DASHNAK VIEWS ON TURKEY — WORRISOME MISCONCEPTIONS

5. (C) The largest part of the conversation dwelt on Turkey, and prospects for Armenian rapprochement with Ankara. The senior ARF leaders expressed their willingness — indeed desire — to normalize relations with Turkey and achieve an open border. However, they were quite clear that they were not prepared to do so at the expense of any soft-pedaling of Armenia's insistence on Turkish admission of guilt for the Armenian massacres and acceptance that those events constituted a "genocide." Markarian pointed out that while it would benefit Armenia to have an open border with Turkey, the last 15 years have shown that Armenia can survive without this — and if need be could do so "for another 300-400 years."

6. (C) Markarian said that Turkey has three "unacceptable" pre-conditions to normalization: 1) Armenia's declaration that it has no territorial claims on Turkish land, 2) that Armenia stop pursuing worldwide recognition of the "Armenian Genocide," and 3) holding the Turkish-Armenian relationship hostage to a pro-Azerbaijani settlement of the Nagorno-Karabakh dispute. Markarian called the first point "humiliating to Armenia's national dignity." He said that the Government of Armenia has nothing on its agenda about claims on Turkish land. However, he went on to declare that, "We cannot interfere with the rights of future generations" to make territorial claims against Turkey.

7. (C) He argued that Turkish proposals for any kind of historical commission to examine the genocide was an "evil, sneaky" effort, aimed at luring Armenia into an endless, fruitless discussion, and thereby to divert the international community from recognizing the genocide. Markarian and his colleagues dismissed the suggestion that Turkish leaders might honestly lack accurate knowledge of the "genocide" history, and that a commission could help lead to Turkish understanding and eventual acceptance. Asserting that PM Erdogan himself is a "Hamshen" (an Armenian forcibly converted to Islam in the 17th Century, according to their telling), our interlocutors insisted it was impossible that GOT leaders did not know the true facts of the Armenian massacres.

8. (C) Markarian said that the best way forward would be for PM Erdogan and the Turkish government simply to admit the "genocide" and let the healing begin. He argued that a U.S. declaration that the 1915 massacres constituted genocide would "help Turkey to speak openly about this" and face their past. He expressed great confidence that this would be a quick and simple solution to detoxifying almost 100 years of bad blood between Turkey and Armenia. Manoyan chimed in that Armenians will never back away from demands that Turkey acknowledge its "genocide" guilt. Hovhanissian said he was completely convinced that nothing bad could come of U.S. "genocide" recognition. He compared it to asking Jews to concede that the Holocaust might not have actually happened. It was simply unacceptable.

9. (C) Markarian asserted that the issue unites all Armenians, pointing out that — with no real organization or promotion by anyone — each April 24 Remembrance Day hundreds of thousands of Armenians flock to the Armenian Genocide Memorial to lay flowers. The Ambassador relayed the assessment of U.S. experts on Turkey, who were

convinced that if the U.S. were publicly to label the events “genocide” it would lead to a major, long-lasting rupture in U.S.–Turkish relations, as well as take any hope of Turkish–Armenian rapprochement off the table for the foreseeable future. The Dashnaks clung tenaciously to their view that “genocide” recognition would solve everything in a quick, easy stroke.

JAVAKHETIA AND GEORGIA’S ARMENIAN MINORITY

10. (C) Markarian asserted that tensions are growing in Georgia’s ethnic–Armenian province of Javakhetia and with Georgia’s Armenian minority generally. He said that if steps were not taken, the region “risks an explosion” and suggested it could “become like South Ossetia or Abkhazia. He also suggested that Russia could exploit grievances of the Armenian minority to drive a wedge between Georgian–Armenians and the Georgian government, and thereby expand its destabilizing influence in Georgia.

11. (C) Markarian complained about a reputed Georgian law requiring all state officials — including local government officials — to be fluent Georgian speakers. Noting that Javakheti–Armenians tend to speak Armenian as a first language and Russian as a second, and most are not able to speak Georgian, he commented that the effect is to impose what amounts to a colonial government on the Armenian minority population. Georgian officials are sent from Tbilisi to administer local government structures in the Armenian–majority districts. He also mentioned that the Armenian population is twice as poor as other rural Georgians, and requested that some Georgian supplemental funds be spent in Javakhetia to help the local population. Markarian said that the ARF wants badly to avoid any blow–up in Javakhetia, because this would be harmful to the critical relationship between the two countries. (NOTE: Reftel suggests a different possible ARF agenda for Javakhetia, which is unconfirmed, but bears watching. END NOTE.)

RUSSIA’S GEOPOLITICAL GAME

12. (C) Markarian found it worrisome that Russia is now “pressuring” Armenia toward rapprochement with Turkey. Markarian saw this as part of a Russian strategy to establish with Turkey a joint dominance over the Black Sea region. He said “it is always painful for Armenia when Turkey and Russia make deals together, and this is what we see happening today.” Markarian said it was “obvious” that Moscow is in a “pro–Turkish mood.” As evidence, he cited that Russian newspapers had refused to publish a recent open letter on Turkey by Armenian intellectuals. Manoyan added that Russian authorities had opposed plans by Russian–Armenians to organize a conference in Moscow in honor of the 60th anniversary of the international convention on genocide.

[...]

COMMENT

15. (C) This meeting showed that ARF party doctrines remain in play. The party shows an almost willful refusal to understand the Turkish point of view, or the view of many of their fellow Armenians who are longing for an open border, normal relations with Turkey and the benefits both would bring. The ARF is dogmatically convinced that the key to unlock everything good is simply to keep demanding “genocide” recognition until they achieve this goal. More worrisome was the ARF leaders’ comparison of Javakhetia to South Ossetia and Abkhazia.

YOVANOVITCH⁴⁸

⁴⁸ **Yovanovitch.** “DASHNAK LEADERS TELL AMBASSADOR VIEWS ON GEORGIAN–ARMENIANS, TURKEY, RUSSIA.” WikiLeaks. December 17, 2008. https://wikileaks.org/plusd/cables/08YEREVAN1013_a.html (accessed June 10, 2016).

SUBJECT: EUR DAS BRYZA DRUMS UP POLITICAL PARTY SUPPORT FOR POSSIBLE TURKEY AND/OR NK PEACE DEALS

Date:2009 April 22, 13:33 (Wednesday)

Canonical ID: 09YEREVAN269_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

1. (C) SUMMARY:

EUR DAS Matt Bryza held discussions with two opposition parties and the semi-governmental/nationalistic Dashnaks April 17, in a bid to build support — or defuse possible opposition — for possible negotiated settlements with Turkey or Azerbaijan. All three parties voiced strong skepticism, alternately voicing concerns about Turkish/Azerbaijani good faith, about President Sargsian’s seriousness and capacity to deliver, about whether Armenia is being pushed to concede too much based on Sargsian’s domestic political weakness, and the lack of public buy-in for the negotiations. Bryza urged all parties not to let domestic politicking derail what he considered a once-in-a-generation opportunity to transform the regional situation to Armenia’s great benefit. He affirmed that the President and Secretary of State are personally engaged in achieving positive outcomes, and that rare opportunity, too, must not be missed. END SUMMARY

ENGAGING POTENTIAL SPOILERS

2. (C) EUR DAS Matt Bryza held separate meetings April 17 with the opposition Armenian National Congress coalition and the Heritage Party, as well as with the strongly nationalist Armenian Revolutionary Federation (Dashnaksutyun). All three parties have made various public noises of doubt and hostility to Armenian negotiations with Ankara over Turkish-Armenian reconciliation. Bryza’s talking points to all three groups were essentially the same, as follows. He said that President Obama and Secretary Clinton are personally following the inter-linked issues of Turkish-Armenian rapprochement and NK settlement talks, that they have instructed him (Bryza) to do whatever he can to galvanize near-term progress, and that they themselves have engaged directly. Bryza said that having such direct high-level U.S. engagement had not previously been the case, and this provided a unique window of opportunity. He emphasized that the two processes — Turkey-Armenia and Nagorno-Karabakh — are separate processes, but noted that of course they are inter-related. The U.S. goal is to achieve progress on both tracks in parallel; not in lockstep, each track would proceed independently, but progress would be mutually reinforcing.

3. (C) Bryza reported to his interlocutors some of the anxieties and political pressures that each side confronts. All sides struggle with lack of full trust in their counterparts — Ankara with Yerevan, Yerevan with Ankara and Baku, Baku with Yerevan and Ankara. Bryza described the intense feelings of alarm emanating from Azerbaijan about the possibility that Turkey-Armenia relations may be de-linked from the NK issue, and that Azerbaijan had been intensely lobbying various parts of the Turkish political system to oppose the deal. He reported his own efforts to persuade Azerbaijani President Aliyev not to be alarmed, but to see the opportunity to unlock the two conflicts in parallel confidence-building — pointing out that the Turkish-Armenian process would unfold over a period of months, leaving time and opportunity to achieve parallel progress on NK. He said Aliyev was partly convinced, but Aliyev also faces domestic pressures. He noted that the Turkish government officials have pleaded with him to do whatever he can to win some kind of concrete progress on NK, to give the GOT political cover for its Armenian rapprochement program. Bryza urged each of the parties to think of Armenia’s greater national interests, and appealed to them not to sacrifice to petty domestic political agendas what could be the last best opportunity for many years to solve these

ԼՐԱՍՈՒՄ

Ը (ԺԳ) փառիթ թիվ 2 (54) սալիկ-հանիս, 2016

ՎԷՎ համահայկական հանդես

pernicious regional conflicts to Armenia's vast benefit. Bryza shared his own conviction based on his meetings that Turkish and Azerbaijani leaders are sincerely committed to achieving breakthroughs, and he reported that he has shared in Ankara and Baku that President Sargsian is similarly committed to seeing the process through. All parties simply need reassurance that the other parties are not going to abandon the effort.

[...]

ARMENIAN REVOLUTIONARY FEDERATION

8. (C) Bryza met with three Dashnak representatives: Vahan Hovhanissian, parliamentary faction leader; Armen Rustamian, chair of the ARF supreme council in Armenia (and chairman of parliament's foreign relations committee); and Aghvan Vardanian, a representative of the ARF's international bureau. The ARF expressed appreciation for Bryza's update on the state of play (paras 2 and 3 above). Hovhanissian commented that Turkey has long insisted on three pre-conditions to normalization with Armenia: recognition of the modern Kars Treaty border, settlement of NK, and abandonment of the "genocide" issue. He commented that if the price of an open border with Turkey is the loss of NK, "then we don't want it." The three ARF representatives reacted thoughtfully, however, to Bryza's points and promised to convey them to the full ARF party leadership (notably party leader Hrant Markarian and international bureau head Giro Manoyan) and provide more feedback at a subsequent meeting. Hovhanissian noted that the Turkish "blockade" is not only an economic harm for Armenia, but a psychological and moral damage, and this harm caused by Turkey means the two sides are not at an equal starting point. Thus, when it is time to make concessions for normalization, Turkey has more concessions it must make. Hovhanissian commented that leaders in both Armenia and Azerbaijan must understand there is no acceptable alternative to a negotiated settlement over NK. The three ARF representatives were intrigued by Bryza's descriptions of Aliyev's motivations, and by Bryza's comments that the Russia-Georgia conflict had an effect on Aliyev's thinking. Bryza noted that Aliyev was now thinking seriously about the advisability of having an alternative oil and gas transit route across Armenia, and that an NK settlement is needed to make that possible. The Dashnaks welcomed this idea.

9. (U) EUR DAS Bryza cleared this cable.

YOVANOVITCH⁴⁹

SUBJECT: NATIONALISTS UP THE STAKES AHEAD OF PRESIDENTS' MOSCOW MEETING

Date: 2009 July 16, 15:37 (Thursday)

Canonical ID:09YEREVAN505_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

SUMMARY

1. (C) By calling for Foreign Minister Nalbandian's resignation, Armenia's nationalist Dashnak party has increased the stakes for Armenian-Azerbaijani negotiations on the Nagorno-Karabakh conflict set for July 17 in Moscow. The hard-line party held a widely-publicized conference in Stepanakert, capital of the self-proclaimed "Nagorno-Karabakh Republic," on July 11-12 where it called for a repudiation of the negotiating framework and the inclusion of "NKR" authorities in the negotiations. For their part, "NKR" officials demanded their inclusion and warned Yerevan against any concessions that would compromise "NKR" independence. This well-timed outburst of nationalistic sentiment may

⁴⁹ **Yovanovitch**. "EUR DAS BRYZA DRUMS UP POLITICAL PARTY SUPPORT FOR POSSIBLE TURKEY AND/OR NK PEACE DEALS." WikiLeaks. April 22, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN269_a.html (accessed June 10, 2016).

narrow President Sargsian's latitude for negotiating in Moscow or, according to conspiracy theories, may be a ploy orchestrated by Sargsian himself to enhance his negotiating position. END SUMMARY.

[...]

COMMENT

7. (C) With the timing of the conference on the weekend before Presidents Sargsian and Aliyev are to meet in Moscow for the latest round of Minsk Group negotiations, Armenian nationalists are clearly sending a strong signal to Sargsian to defend their interests at the negotiating table. Long-held fears by "NKR" authorities that Yerevan will act only on its own interests — such as making concessions on "NKR" sovereignty in exchange for an open border with Turkey — have abruptly re-emerged in recent weeks as international hopes of a breakthrough mount. We think it unlikely that this nationalist pressure has been orchestrated by Sargsian. If so, he is playing a high-stakes game, as orchestrating expressions of nationalistic fervor is easier than containing them. The N-K conflict and efforts toward a resolution has already led to the ouster of one Armenian president — Levon Ter-Petrossian in 1998. LTP was removed from power in 1998 for appearing to be too conciliatory on the N-K issue.

YOVANOVITCH⁵⁰

SUBJECT: EUR DAS BRYZA'S MEETINGS WITH ARF/DASHNAKTSUTIUN

Date: 2009 August 17, 11:47 (Monday)

Canonical ID: 09YEREVAN567_a

Original Classification: CONFIDENTIAL

1. (C) EUR DAS Matthew Bryza's meeting on August 8 with ARF/Dashnaktsutiun leaders Vahan Hovhannisian and Giro Manoyan indicated this leading opposition group remains skeptical about President Sargsian's efforts to negotiate reconciliation with Turkey and an end to the conflict over Nagorno Karabakh (NK). They are concerned about the continued belligerence expressed by President Aliyev and the apparent backing away from normalization of relations by Turkey. ARF reiterated their opposition to surrendering any land as part of the NK process, claiming NK would never be secure against attack, and highlighted the President's limited room for maneuvering. Bryza emphasized the importance the negotiators are placing on the security of NK and the Lachin Corridor, and the need for President Sargsian to have sufficient political space to work out an agreement. END SUMMARY.

DOUBTING ALIYEV'S INTENTIONS

2. (C) Vahan Hovhannisian, head of the ARF/Dashnaktsutiun faction in the National Assembly, and Giro Manoyan, head of the party's Department on Armenian Causes, expressed concern about the continued belligerence of GOAJ officials. Hovhanissian insisted that there has been no change in the position of either President Sargsian or the ARF regarding settlement of the NK dispute. Both are in deep doubt about the GOAJ's intentions, and their concerns were not allayed by the recent GOAJ response to remarks by Nikolai Bordyuzha, Secretary-General of the Collective Security Treaty Organization (CSTO), who said there was no alternative to a peaceful settlement of the NK conflict, and that an attack on NK would be an attack on Armenia and therefore against all CSTO members. The GOAJ responded that an attack by Azerbaijan on NK would not be an attack on Armenia — merely a restoration of order in its own territory, currently occupied by Armenia.

50 Yovanovitch. "NATIONALISTS UP THE STAKES AHEAD OF PRESIDENTS' MOSCOW MEETING." WikiLeaks. July 16, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN505_a.html (accessed June 10, 2016).

LTPUSOP

Ը (ԺԳ) փարի. թիվ 2 (54) սայրի-հանիս, 2016

ՎԼՎ համահայկական հանդես

CALL AZERBAIJAN'S BLUFF ON WAR?

3. (C) Hovhannisian suggested the GOAM should call Aliyev's bluff when he hints at starting another war over NK; Hovhannisian predicted Armenia would win again, there would be great loss of life, and the peace process would be set back 50 years. Aliyev's saber-rattling has created a more defiant mood in Armenia, he asserted. A new generation has grown up with little direct memory of the NK war, and may take a casual view of the costs of a renewed conflict. Hovhannisian added that most of the Karabakhi generals with whom he had spoken recently believe another war between Armenia and Azerbaijan would not be a conventional war between armies, but a total war between nations. It would have no front, no commanders, and no governments able to stop it. With many Armenians having little to lose economically (more so than with Azerbaijanis living comfortably in Baku, he suggested), many would join the cause, including many Diaspora Armenians in Russia and the U.S. who have written him asking how they could be conscripted into military service in the event of another war.

4. (C) Hovhannisian suggested President Sargsian should promote a treaty on non-use of force for resolving the NK dispute. This would force Aliyev to back off his continued belligerent statements and would help relieve much of the tension between the countries. Aliyev must understand that such statements will not benefit Azerbaijan and only strengthen the resolve of the Armenian people.

5. (C) Bryza insisted that Aliyev understands war would be disastrous for all parties, including for Azerbaijan and its energy and other commercial interests. He noted that prior to his July 17 meeting in Moscow with President Sargsian, President Aliyev's appearance on Russian TV marked the beginning of his effort to prepare Azerbaijan's population for a peaceful settlement of the conflict according to the Basic Principles. Bryza noted it was not appropriate for the GOAJ to make belligerent statements, but he expressed hope that this was merely posturing ahead of the endgame on the basic principles. He added that when the GOAM resists the temptation to react to Aliyev's belligerence, the Minsk Group co-chairs get more latitude in which to work on a settlement.

STATUS OF NK AND LACHIN CORRIDOR

6. (C) With regard to the status of NK and the Lachin Corridor, Hovhannisian said giving NK and the Lachin Corridor "interim" status is fine, but in fact must represent an irrevocable recognition that they are no longer part of Azerbaijan. It is not an option to leave open the possibility of them reverting to Azerbaijan — you "cannot YEREVAN 00000567 002.2 OF 002 give Baku the scissors," Hovhannisian remarked. Bryza replied that granting NK interim status is significant, as it reflects implicit recognition by Azerbaijan that NK may not be part of Azerbaijan.

7. (C) With regard to the proposed width of the Lachin Corridor, Bryza insisted that this decision needs to be based on technical, not political factors, or it will never be accomplished. As the agreement would allow only small arms and light weapons in the territories surrounding the corridor (which Armenia would return to Azerbaijan), the corridor would need to be wide enough that those arms could not fire on the roadway connecting NK and Armenia; with any agreement likely to include demilitarization of the surrounding territories, this should ensure the security of the corridor. Bryza noted that even Aliyev now recognizes that Karabakhi Armenians need to feel safe or they will flee and there would be no viable resolution of the conflict. Bryza noted, however, that it is politically difficult for Aliyev to agree that the Lachin Corridor will have the same status as NK, as that would be seen as potentially ceding another part of Azerbaijan's territory to Armenia.

LITTLE POLITICAL SPACE FOR PRESIDENT

8. (C) Saying the ARF consider Azeris “Turks,” (i.e. “genocide makers”), Hovhannisian reiterated the ARF’s opposition to Armenia ceding any land to Azerbaijan as part of the NK process, asserting that territories around NK serve as a security belt against future attacks by Azerbaijan. Bryza noted that in NK many say they will not cede any land for which Armenia lost lives. If this is the position, there is no point in holding negotiations, he responded; while it is essential to guarantee the security of NK and the surrounding territories, each side will have to give something up to make a deal.

9. (C) Manoyan suggested that President Sargsian has little political space in which to act, not only because of ARF resistance to concessions, but simply because he has few allies. There is no agreement among parties in the opposition Armenian National Congress (ANC) except in their desire to unseat President Sargsian. Hovhannisian said it was a mistake for the GOAM ever to say it would give up land, and wondered how the President can ever sell to the Armenian people what he is doing. Bryza responded that President Sargsian needs political space to make the compromises that he and Aliyev will ultimately need to make to secure a peaceful NK settlement. Everybody in the Armenian body politic — from Levon Ter-Petrosian when he was President, to Vartan Oskanian (“father” of the Madrid Principles as Foreign Minister) to the ARF when they were in the governing coalition — has made a contribution to the NK process, and therefore cannot disown a final settlement that is likely to reflect all of those contributions.

MADRID PRINCIPLES

10. (C) Bryza insisted that under the Basic Principles as outlined in the Madrid Document, all transport links between Armenia and Azerbaijan would be reopened. While he agreed with Hovhannisian that this is not explicitly stated in the six principles announced in the fact sheet issued in conjunction with the July 10 joint declaration on NK by Presidents Obama, Sarkozy, and Medvedev, Bryza asserted that it is reflected in the Madrid Document, which would restore Armenia’s trade ties to Turkey and Azerbaijan.

TURKEY: USG NOT PRESSURING ANY ONE SIDE

11. (C) With respect to Turkey, Bryza reiterated that the USG goal remained an open border on terms mutually agreeable to Armenia and Turkey. He insisted that the USG is not putting pressure on the GOAM to reach a settlement or make unacceptable compromises such as agreeing to an historical commission; indeed, Turkish officials often blame the USG for putting pressure on them as well.

YOVANOVITCH⁵¹

SUBJECT: UPDATE ON ARMENIA–TURKEY PROTOCOLS AND DRAFT AMENDMENTS TO THE LAW ON INTERNATIONAL TREATIES

Date: 2010 February 18, 13:55 (Thursday)

Canonical ID: 10YEREVAN84_a

Original Classification: UNCLASSIFIED, FOR OFFICIAL USE ONLY

(U) Sensitive but unclassified. Please protect accordingly.

1. (SBU) On February 12 the Turkey–Armenia protocols were submitted to the National Assembly and subsequently sent to the Committee on Foreign Relations for discussion. It is unclear when the Committee will discuss the protocols and when (or if) the Parliament will vote on them. The draft amendments to the Law on International Treaties that vest in Armenia’s executive the authority to suspend or halt the process of entering into a treaty were submitted to the National Assembly on February 17. END

51 Yovanovitch. “EUR DAS BRYZA’S MEETINGS WITH ARF/DASHNAKTSUTIUN.” WikiLeaks. August 17, 2009. https://wikileaks.org/plusd/cables/09YEREVAN567_a.html (accessed June 10, 2016).

SUMMARY.

PROTOCOLS SUBMITTED

2. (SBU) On February 12 President Sargsian officially submitted the Armenia–Turkey protocols to the National Assembly for ratification. The protocols were sent to the Committee on Foreign Relations, but it is yet unclear when the Committee, headed by Armen Rustamian of the Armenian Revolutionary Federation (Dashnaksutyun) – the main opponent of the protocols – will start its discussions. There seems to be no deadline for international treaties to be discussed in the committee, and no deadline for a vote by Parliament. “There are agreements that entered the National Assembly Agenda four years ago and are still waiting for discussion and ratification,” Rustamian told Poloffs. “We are in no hurry to start discussing them in the Committee.” Davit Harutyunian, head of the Committee on State Legal Issues, told us, however, that based on past practice, bills and treaties typically stay in committees no longer than a month. Interlocutors think the Committee will start the discussion whenever it is instructed to do so by the Presidency.

3. (SBU) Meanwhile, Dashnaksutyun and the opposition Heritage Party continue their campaigns against ratification of the protocols. “Another hearing on the issue is necessary”, Arstvik Minasian, a Dashnak MP, told us. The Dashnaks have also initiated a petition campaign against the protocols. Their volunteers told Poloff that they already have collected 60,000 signatures against opening the border, and will send the signatures to the National Assembly as soon as they reach 80,000.

[...]

8. (SBU) “These changes [amendments to the law on international treaties] are mainly a political trick with which the authorities are trying to show Turkey that they have such an option and thereby to prod Turkey to ensure quick protocol ratification,” said Arstvik Minasian, a Dashnak MP. Armen Rustamian labeled the changes as “cosmetic.” Deputy Foreign Minister Shavarsh Kocharian confided to us that initially the authorities were inclined to come up with much more radical amendments to enable signature withdrawal, but subsequently, in the light of a more positive tone from Turkey, decided to move forward with a “softer version.” He implied that since the President had declared his intent to initiate some kind of amendments to the law, the government had to come up with something, even if only to articulate steps already available to the government.

9. (SBU) The amendments clarify the mechanisms for terminating or suspending the procedures for entering into an international treaty. According to contacts, the right to terminate the process is already granted to a party by the Vienna Convention on the Law of Treaties. Regarding suspension, the bylaws of the National Assembly provide ample mechanisms to delay indefinitely the ratification process. Thus, interlocutors view the submission of the draft amendments as purely a signal to the Turks and the international community that Armenia will pull out of the process if the Turks show no indication of moving to closure.

MYOVANOVITCH ⁵²

⁵² **Yovanovitch.** “UPDATE ON ARMENIA–TURKEY PROTOCOLS AND DRAFT AMENDMENTS TO THE LAW ON INTERNATIONAL TREATIES.” WikiLeaks. February 18, 2010. https://wikileaks.org/plusd/cables/10YEREVAN84_a.html (accessed June 10, 2016)